

Motsättningar som leder till en sammanslagning

Hur Nors kommun upplevde kommunreformerna år 1952 och 1971

Opposites that leads to a merger

How the municipality of Nor experienced the municipal reforms in 1952 and 1971

Erica Jonsson

Fakulteten för Humaniora och Samhällsvetenskap

Ämneslärarprogrammet, historia

---

15 hp

Handledare: Anders Forsell

Examinator: Martin Åberg

Datum: 2020-02

Abstract

The major-municipal reform in 1952 and the municipal-block reform in 1971 are both two major reforms that have changed Sweden geographically as the welfare and a strong urbanization came to Sweden, which strengthened, among other things, the economy, health care and education. The two municipal reforms are very much discussed and there is a lot of previous research on them, which is also a popular topic for an essay. This paper is a micro-historical approach in the municipality of Nor during the two municipal reforms in 1952 and 1971, which purpose is to investigate the outlook and experience that the municipality of Nor had on the reforms. There was a clear resistance to the municipal mergers around the country, and that was also the case in the municipality of Nor, which first became a major-municipality during the major-municipal reform in 1952 to become a part of Karlstad's municipal-block in the municipal-block reform in 1971. This essay is divided into two sub-studies, the first sub-study includes the source material that's relevant to the municipal reforms, while the second sub-study includes the result of a focus group interview with the local people's experiences to strengthen the opposition from the source material. It then creates a total history in hope of getting as true of a picture as possible of the outlook and experiences that the municipality of Nor had to the municipal mergers.

Sammanfattning

Både storkommunsreformen 1952 och kommunblocksreformen 1971 är två stora reformer som har förändrat Sverige rent geografiskt då en välfärd samt en kraftig urbanisering kom till Sverige som stärkte bland annat ekonomin, sjukvården och utbildningen. De båda reformerna är väldigt omtalade och det finns mycket tidigare forskning kring dem, det är även ett populärt ämne som uppsatsarbete. Denna uppsats är en mikrohistorisk ansats i Nors kommun under de båda kommunreformerna 1952 och 1971 vars syfte är att undersöka Nors kommuns inställning till reformerna. Det fanns ett tydligt motstånd kring kommunsammanslagningarna runt om i landet och så var även fallet i Nors kommun som först blev en storkommun under storkommunsreformen 1952 till att bli en del av Karlstads kommunblock i kommunblocksreformen 1971. Uppsatsen är indelad i två delstudier där den första delstudien omfattar de källmaterial som var aktuellt för kommunreformerna medan den andra delstudien omfattar resultatet från en fokusgruppsintervju med lokalbefolkningens upplevelser för att stärka motsättningarna från källmaterialet. Det skapar en totalhistoria i hopp om att få en så pass sann bild på Nors inställning till kommunsammanslagningarna som möjligt.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	2
1.2. Forskningsläge.....	3
1.3. Teoretisk utgångspunkt.....	5
1.4. Metod	8
1.5. Källmaterial.....	10
2. Undersökning	12
2.1. Bakgrund.....	12
2.2. Nors kommun och storkommunreformen 1952	12
2.3. Nors kommun och kommunblocksreformen 1971	15
2.4. Lokalbefolkningens historiska minne.....	31
3. Avslutande diskussion.....	39

Käll- och litteraturförteckning

Bilagor

1. Inledning

Storkommunreformen samt kommunblocksreformen är två stora anledningar till att Sverige geografiskt ser ut som det gör idag. Storkommunsreformen år 1952 var ett försök från staten att radikalt minska antalet kommuner då kommunernas uppgifter ökade men befolkningen på landsbygden minskade. Det var alltså för lite invånare per kommun. Sverige urbaniserades kraftigt under den här perioden med en välfärd som ökade och stärkte ekonomin, utbildning och sjukvård. En stor anledning till att de små kommunerna med mindre antal invånare inte klarade av de nya kraven var den kommunala beskattningen. En skatteutjämning krävdes då större kommuner kunde ge ett jämnare skatteunderlag än de mindre kommunerna.

Storkommunsreformen berörde främst landsbygden där de olika socknar och landskommuner slogs samman till storkommuner. Med storkommunsreformen reducerades antalet kommuner från 2498 till 1037.¹

Ganska snart stod det dock klart att storkommunen inte räckte till, utan att en ny kommunreform ansågs vara nödvändig för att klara den kommunala välfärden. Kommunblocksreformen 1971–1974 blev alltså aktuell då Storkommunsreformen inte var tillräcklig, Sverige skulle nu delas in i olika kommunblock. Riksdagen fattade beslutet om att alla kommunsammanslagningar skulle ske frivilligt inom denna reformen, det blev dock inte så. Kommunblocksreformen skulle vara helt genomförd år 1974 vilket betydde att det fanns möjlighet till tvångsmässiga sammanslagningar. Med Kommunblocksreformen reducerades antalet kommuner från 1037 till 282.²

Nors kommun tillhör idag Karlstads kommun som ligger i södra Värmland. Nors distrikt som före storkommunsreformen 1952 bestod av Vålberg, Norsbron och Edsvalla, slogs samman med Segerstads kommun och bildade storkommunen Nors kommun. Som nämnts ovan så var inte storkommunsreformen tillräcklig så även Nors kommun gick igenom kommunblocksreformen år 1971. Med kommunblocksreformen slogs bland annat Nors kommun samman med Karlstads stad- och kommun vilket bildade Karlstads kommun. Denna reform kommer ha betydligt större fokus i min undersökning än vad storkommunsreformen kommer ha. Storkommunsreformen är en del av bakgrunden som leder till kommunblocksreformen år 1971, därför kommer jag lägga större fokus på den senare reformen då den innebar en större förändring för Nors kommun. Jag

---

¹ Wångmar, Erik (2003). *Från sockenkommun till storkommun*. S. 2

² Wångmar, Erik (2013) *Från storkommun till kommunblock*. S. 14

kommer undersöka hur denna stora förändring upplevdes inom Nors kommun, ifall reformens påverkan ansågs positiv eller negativ, ifall det fanns fördelar eller nackdelar.

De båda reformerna kommer komma kronologiskt i denna C-uppsatts då Nors kommun var aktuell i båda. Med denna mikrohistoriska ansats i Nors kommun får man en inblick på hur en storkommun såg på att bli en del av ett kommunblock. Kommunblocket i det här fallet blev Karlstads kommun vilket innan var en stad. Min hypotes är att det uppstod en del konflikter då en kommun som tidigare varit en centralort i en storkommun och varit en dominerande part med status, nu blev en del av ett kommunblock där kommunen nu fick mindre status och med en mer underdominerad roll, speciellt när sammanslagningen sker med en stad. Tidigare forskning visar att en hel del motstånd uppkom ifrån landskommuner som skulle bli en del av ett kommunblock, då de förlorade sin position som en centralort. Städerna blev den nya centralorten i kommunblocket, precis som i fallet med Karlstad. Detta blir även min problemformulering då centrum-periferin ändras från att Nors var en centralort till att bli en del av Karlstads periferi.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med min C-uppsats är att undersöka om Nors kommuns inställning till kommunsammanslagning förändrades genom den senare sammanslagningen med Karlstad 1971. Till hjälp har jag två frågeställningar:

- Mötte kommunsammanslagningarna på motstånd 1952 respektive 1971? Hur såg motståndet ut?
- Varför hade Nors kommun denna inställning till sammanslagningen 1952 respektive 1971?

För att undersöka min hypotes kommer jag dela upp C-uppsatsen i två delstudier. Delstudie 1 utgår ifrån källmaterial av bland annat sammanläggningsprocessen inför både storkommunsreformen och kommunblocksreformen, medan delstudie 2 kommer utgå ifrån oral history med hjälp av intervjuer med Nors kommuns lokalbefolkning. Där är det lokalbefolkningens upplevelse av kommunblocksreformen samt hur dem ser på reformen i dagens läge som sätts i fokus. Delstudierna kommer spegla två olika perspektiv där den första speglar det genetiska perspektivet o vad som faktiskt hände med en kronologisk följd, medan den andra kommer spegla det genealogiska perspektivet där lokalbefolkningen kollar tillbaka på

historien med hjälp av deras upplevelser. De båda delstudierna kommer då ge en totalhistoria till denna mikrohistoriska ansats som fram tills nu inte har funnits tidigare.

1.2. Forskningsläge

Det finns väldigt mycket tidigare forskning kring de kommunala förändringarna, både storkommunsreformen och kommunblocksreformen. Forskningen sträcker sig även internationellt där jag har valt ut John Meligranas reader *Redrawing Local Government Boundaries* som är en samling av internationell forskning kring förändringen av kommunala gränser men fördjupning inom politik, metod och beslut. Kommunala förändringar har varit aktuellt världen över, ingen nation har verkat varit immun mot de problem som de kommunala gränserna har innefattat. En kommunal förändring krävdes runt om i världen då urbaniseringen ökade. De kommunala gränserna var tvungna att ändras för att vara synkroniserade med urbaniseringens ekonomiska, sociala, miljömässiga och regionala efterfrågan. I denna bok finns det forskning kring just detta ämne från USA, Kanada, Syd Afrika, Kina, Korea, Israel, Spanien och Tyskland.³ Jag kommer dock fokusera mer på Tyskland där Hellmut Wollmann undersöker Tysklands roll i de territoriella reformerna inför kommunernas förändring. Wollmann nämner att speciellt den första reformen på 1960–1970 talet i Väst Tyskland var likt de reformer som fanns i Storbritannien och Sverige med en snabbväxande välfärdsstat. Väst Tysklands läns- och kommungränser ritades drastiskt om genom territoriella reformer och sammanslagningar, dock blev det ofta konfliktfyllt då staten bestämde över småkommunerna som tidigare varit självständiga.⁴

Därefter leder forskningen till Sverige med avhandlingen *Kommunsammanslagningarna 1952–1974, Hur blev de politiskt möjliga?* av Erik Wångmar, Gissur Ó Erlingsson och Jörgen Ödalen där dem undersöker den förändrande kommunstrukturen i Sverige under perioden 1952 – 1974. Dem undersöker hur både storkommunsreformen samt kommunblocksreformen blev politiskt möjliga, vilka argument som fanns till reformerna samt hur graden av konsensus såg ut från de olika hållen. Till deras hjälp använde dem sig utav två olika förklaringsmodeller som ställs mot varandra, evolutionär förklaring samt socialt konfliktperspektiv. Enligt den evolutionära förklaringen så ses kommunsammanläggningarna som en modifiering till förändrade omvärldsförhållanden. Med andra ord så blev de båda kommunreformerna resultatet av att ett nytt samhälle byggdes upp med en mer ambitiös välfärdsstat och ökad urbanisering.

---

³ Meligrana, John (red.) (2004). *Redrawing local government boundaries: An international study of politics, procedures and decisions*. S. 1

⁴ Meligrana, John (red.) (2004). S. 7 - 8

Kommunstrukturen ändrades och det blev alltså färre och större kommuner då de tidigare småkommunerna inte längre kunde leva upp till de nya kraven. Denna förklaring ställs emot det sociala konfliktperspektivet som förklarar de båda kommunreformerna utifrån de fördelningseffekter som uppkommer. Det ger alltså olika effekter och påverkan till olika individer och grupper. Vissa grupper i samhället kommer de kommunala förändringarna gynna, medan det kommer vara en nackdel för andra. Ett neutralt beslut kan alltså inte uppnå maximal effekt överallt. Det sociala konfliktperspektivet står främst i fokus i deras avhandling.⁵

Erik Wångmar har inte bara varit del av avhandlingen ovan, han har själv forskat otroligt mycket inom ämnet och är en stor del av mitt forskningsläge. I Wångmars avhandling *Från sockenkommun till storkommun* förklarar han övergripande samt gör en redogörelse över vad storkommunreformen innebar med en inblick av den nationella politiska beslutsprocessen tillsammans med det lokala genomförandet av reformen. Då han undersöker den lokala nivån förklarar han varför det fanns vissa motsättningar till reformen mellan den lokala och centrala nivån, som på nationell nivå haft hög konsensus. Det fanns alltså vissa konflikter mellan en del kommuner som var aktuella i sammanslagningarna. Wångmar tar utgångspunkt i Kronobergs län för att studera det lokala genomförandet.⁶

Wångmar gör därefter en uppföljare av avhandlingen *Från sockenkommun till storkommun* som fick namnet *Från storkommun till kommunblock*. Den största skillnaden på dessa studier är att den senare handlar om kommunblocksreformen och en övergripande inblick över hela processen som sträcker sig emellan åren 1959 – 1974. Wångmar lyfter fram hur samspelet mellan kommunerna och staten såg ut med en kartläggning av det lokala genomförandet med hjälp av en totalundersökning. Han lyfter även fram hur den nya sammanläggningsreformen började och varför den ens behövdes från början. Det fanns mer konflikter i denna sammanslagning än vad det fanns i den första som utmärktes av den politiska beslutsprocessen. Han redovisar hur genomförandet av reformen såg ut på kommunal nivå och hur det skilde sig från storkommunsreformen.⁷

I boken *Makt och missnöje* har Christer Ahlberger ett kapitel som heter *Varför bildas kommunala partier?* Där undersöker han varför ”missnöjespartier” skapas med hjälp av ett lokalt exempel i

---

⁵ Erlingsson, Gissur., Wångmar, Erik., Ödalen, Jörgen. (2010). *Kommunsammanläggningarna 1952–1974. Hur blev de politiskt möjliga?* s. 4 - 5

⁶ Wångmar, Erik (2003). s. 4-5

⁷ Wångmar, Erik (2013). s. 17-18

Marks kommun, ett kommunalt parti vid namn Markbygdspartiet. Han undersöker även varför de kommunala partierna har ökat så pass mycket under de senaste decennierna. Enligt den tidigare forskningen av Gissur Ó Erlingsson är det en blandning mellan missnöje och en tändande gnista av partibildarna vars heta känslor har fått de kommunala partierna att växa fram. Det finns då en grundidé om synen på framtiden i samhället där kommuninvånarnas intresse står i fokus.⁸

I samma bok har även Martin Åberg ett kapitel med titeln *Åselepartiet och Åsele kommunlista* där han undersöker just Åselepartiet och Åsele kommunlista med hjälp av en fokusgruppsintervju. Det är en intervju med informanter i en helgrupp där dem får möjlighet att diskutera olika samtalsteman som är brett formulerade. Det ska alltså vara ämnen som inte är genomtänkta i minsta detalj, ämnen som dem normalt inte pratar om för att det kanske ses som självklara, exempelvis sockenidentitet som är Åbergs fall. Detta hjälper informanterna att få en diskussion om samtalstemat är brett formulerat än full av detaljer.⁹

Slutligen har Wångmar även ett kapitel i *Pionjärer, kravaller och fattiga bönder* av Jon Räftegård med kapitelnamnet *Så blev det Karlstads kommun 1971*. Där redogör Wångmar hur Karlstad kommun blev till och hur dess utformningen såg ut. Han beskriver vad det lokala perspektivet ansåg om besluten som togs på nationell nivå, i det här fallet är det de kommuner som var en del av Karlstads kommunblock som representerar det lokala perspektivet. Utgångspunkten här är Karlstads kommunblock och de kommuner som var med i samarbetsnämnden inom kommunblocket. Han upplyser de argument som uppkom under sammanslagningen, både de som var för och emot.¹⁰

1.3. Teoretisk utgångspunkt

Begreppen *centrum* och *periferi* är aktuella i min undersökning för att förstå varför det fanns vissa motsättningar till kommunreformerna. Begreppen är även centrala i Erik Wångmars teori kring kommunsammanslagningar. Centrum och periferi har som utgångspunkt att ett samhälles utveckling samt utformning är beroende av en centralpunkt, dess omkringliggande område samt avståndet emellan dem.¹¹ Motsättningar uppkom just på grund av centrum och periferi, det var

---

⁸ Ahlberger, Christer (2014) Varför bildas kommunala partier? I Ahlberger, Christer & Åberg, Martin (red.) (2014). *Makt och missnöje: sockenidentitet och lokalpolitik 1970-2010*. S. 67-68

⁹ Åberg, Martin (2014) Åselepartiet och Åsele kommunlista i Ahlberger, Christer & Åberg, Martin (red.) (2014). S. 141-142

¹⁰ Wångmar, Erik (2012) Så blev det Karlstad kommun 1971 i Fjellborg, Lena & Räftegård, Jon (2012). *Pionjärer, kravaller och fattiga bönder*. S.285-337.

¹¹ Wångmar, Erik (2005). *Att skriva stads- och kommunhistoria: en handledning för forskning med stads- och kommunhistoriskt källmaterial*. S. 49

geografiska argument kring sammansättning till en storkommun. En kommun kunde alltså hamna i ytterkant av storkommunen, en så kallad randkommun i periferin av storkommunens centrum. Storkommunernas huvudorter blev oftast centraliserade vilket betyder att den kommunala servicen förflyttades till huvudorten såsom det administrativa, skolor, ålderdomshem, brandkår och polis. I vissa fall fanns det även en decentralisering där exempelvis valdistrikt och brandkår behölls i samma skick som innan sammanslagningen, i hopp om att minska de eventuella motsättningarna som kunde ske när centrum och periferin ändras.¹²

Begreppen centrum och periferi är alltså geografiska termer som i det här fallet förklarar en centralort respektive mindre tätorter alternativt landsbygden. En centralort ska ha bättre tillgång till servicefunktioner, det kommer mer naturligt än om det skulle ligga ute på landsbygden vilket är centrumets periferi. Dock måste avståndet till centralorten och dess periferi vara så pass att befolkningen på landsbygden är beredda att färdas för att komma i kontakt med de olika servicefunktionerna.¹³ Det förekom motsättningar om att avståndet var för långt till centralorten vilket betyder att befolkningen i de kommunerna fick en sämre kommunal service än innan. Risken för en dålig befolkningsutveckling på landsbygden ökade även då förutsättningarna var sämre. Periferin hamnar då i skymundan till centrum.¹⁴

Begreppen centrum och periferi är centrala verktyg i min undersökning då centrum-periferiförhållanden ändras vid två olika tillfällen. Under storkommunsreformen 1952 bli Nors kommun en storkommun när den slås samman med Segerstads kommun, det betyder att Nor blir centralorten i storkommunen. Det ändras därefter under kommunblocksreformen 1971 när Nors kommun blir en del av Karlstads kommun. Nor blir nu en del av Karlstads periferi och Karlstad är den nya centralorten. Centrum-periferin ändras alltså vilket kan leda till en del motsättningar som har nämnt tidigare. Det är just förekomsten av sådana motsättningar som jag ska undersöka.

Begreppen *konflikt* och *konsensus* är också aktuella i min undersökning för att hjälpa till med att få en ökad förståelse för de motsättningar som fanns till kommunreformerna. Begreppen är även här centrala i Erik Wångmars resonemang kring de båda kommunala reformerna. Motsättningar fanns främst hos de kommunerna med borgerlig majoritet. En anledning till det var att de kommunerna oftast hade låg invånarantal och blev då randkommuner som man kallade det för. Randkommuner hade längre avstånd till de kommuner som skulle bli centralorter vilket oftast

---

¹² Wångmar, Erik (2003). S. 205

¹³ Wångmar, Erik (2013). S 61

¹⁴ Wångmar, Erik (2013). S. 454

skapade konflikter. De kommuner som blev centralorter i de nya kommunblocken var städer och köpingar som i regel var positivt inställda till kommunblocksreformen.¹⁵

Begreppet konflikt kopplas oftast med något negativt, medan begreppet konsensus oftast kopplas till det positiva. Att nå konsensus kan ses som att lösa en konflikt. De båda begreppen är aktuella i den kommunala indelningsfrågan där det finns främst tre tänkbara utsträckningar. Den första utsträckningen avser konflikter mellan stat och kommun, den andra avser konflikt och konsensus mellan kommunerna medan den tredje avser konflikt inom kommunerna. Den tredje kan dock delas in i två olika fack, konflikt och konsensus inom kommunernas beslutande ledning eller konflikt och konsensus mellan politiker och befolkningen.¹⁶ Både konflikt och konsensus måste finnas i ett samhälle, utan kritik skulle samhället stagnera. Konflikt och konsensus är även ett sätt att se den mångfald som finns i ett samhälle, då rätten till motsättningar finns. Dock bör det finnas en viss balans emellan dem, vissa perioder är dock den ena mer överlägsen än den andra.¹⁷

Begreppen Konflikt och konsensus är centralt i min undersökning då det är just konflikt och konsensus som jag undersöker i Nors kommun kring kommunsammanslagningarna. Begreppen konflikt och konsensus hjälper mig att analysera de eventuella motsättningar som fanns till sammanslagningarna samt se ifall motsättningarna ledde till någon konsensus. Då centrum-periferin ändrades i Nors kommun blir begreppen konflikt och konsensus aktuella i de kommunala förändringar som skedde.

Begreppen *lokalism* och *moralism* är två begrepp som Christer Ahlberger och Martin Åberg använde sig av i deras undersökning. Lokalism är en lokal samhörighet vilket bygger på lokalsamhällets konkreta, ekonomiska och sociala anknytning vilket grundar sig i det äldre by- och sockenidentiteterna. Det är alltså kommunala partier och aktionsgrupper som bildas just för att lyfta kommuns synpunkter. Oftast ses de som mindre seriösa och kortvariga i jämförelse med de stora riksdagspartierna men så är inte alltid fallet. Ahlberger och Åberg tar upp exempel från Vänersborg, Kungälv och Åsele där partierna står för kommunens bästa och inte styras av partipolitik, exempelvis skola och äldreomsorg så att det gynnar medborgarna.¹⁸

---

¹⁵ Wängmar, Erik (2005). S. 53-55

¹⁶ Wängmar, Erik (2003). S 37

¹⁷ Wängmar, Erik (2013). S. 56

¹⁸ Ahlberger, Christer & Åberg, Martin (2014) De kommunala partiernas ideologiska bas. Sockenidentiteternas återkomst i Ahlberger, Christer & Åberg, Martin (red.) (2014). S. 17-18

Moralism är i det här fallet en del av de kommunala partiernas gemensamma nämnare, det är en självhjälpsideologi. Det betyder alltså när städerna växer och små kommuner får mindre befolkning så är det kommunerna som tar tag i situationen själva, för annars händer det inte. Det är kommunens bästa som lyfts, alltså medborgarna. Lokalsamhället är de kommunala partiernas målgrupp med exempelvis ekonomiska intressen, men det kan även vara sockenidentitet som har funnits under en längre tid. Sockenidentiteten är då en historisk uppfattning av lokalsamhällets rättigheter förhållande till myndigheterna.¹⁹

De båda begreppen används i min analys av intervjuer med en fokusgrupp, bestående representanter från både *Nors hembygdsförening* men även *Norsbygdens framtid*, vilket är en aktionsgrupp som arbetar för ortens framtid och lyfter olika synpunkter från lokalsamhället. Sockenidentiteten lever kvar, men den drivande frågan är ortens framtid med bland annat äldreomsorg. Med hjälp av begreppen lokalism och moralism kan jag lyfta resultaten från intervjun på ett analytiskt sätt.

1.4. Metod

Denna uppsats är i grund och botten en mikrohistorisk ansats i Nors kommun. En mikrohistorisk ansats är en forskningsmetod där fokuset är på ett specifikt område, ett lokalt område som i detta fall är Nor. Då en mikrohistorisk ansats bara kan utgöras från ett specifikt område så blir det även min avgränsning till Nor. Ansatsen är även tidsbegränsad till storkommunsreformen 1952, kommunblocksreformen 1971 samt lokalbefolkningens historiska minne. Tillsammans med det genetiska perspektivet har jag kronologiskt fått reda på vad som faktiskt hände med hjälp av olika källmaterial, medan med det genealogiska perspektivet har jag fått sett hur lokalbefolkningens historiska minne speglar de olika reformerna med hjälp av deras upplevelser. Det har alltså blivit två olika delstudier. Den första delstudien omfattar både storkommunsreformen 1952 och kommunblockreformen 1971 i kronologisk följd med källmaterial, dock har jag delat upp det i undersökningsdelen eftersom att det är ett så pass stort tidsspänn mellan de båda reformerna och en tydlig skillnad på vilka motsättningar som fanns, en jämförelse mellan reformerna görs därefter i en avslutande analysen. Den andra delstudien omfattar resultatet från fokusgruppsintervjun och deras uppfattningar och upplevelser av de båda reformerna och hur motsättningarna lever kvar idag med hjälp av det historiska minnet. Det bildar på så sätt en totalhistoria.

---

¹⁹ Ahlberger, Christer & Åberg, Martin (red.) (2014). S. 19-21

För att utforska det genealogiska perspektivet gjorde jag fokusgruppsintervju med totalt 5 stycken representanter från Nors hembygdsförening och aktionsgruppen Norsbygdens Framtid. Som informanter var det deras upplevelser som speglar det lokalhistoriska minnet vilket har vägt stort in i uppsatsen. Nors hembygdsförening är den bästa gruppen som bevarar det lokala minnet medan Norsbygdens framtid är den gruppen som är aktiva idag med att föra fram de frågor och motsättningar till att vara en ort i utkanten av Karlstad, vilket har gjort att störst fokus hamnar på Karlstad och inte dess omnejd. Jag kontaktade Nors hembygdsförening som gav mig namn på de personer som ansågs vara lämpliga representanter till ämnet. Därefter kontaktade jag personerna och gav dem en introduktion av mig själv samt syftet med uppsatsen så att de kunde förbereda sig inför fokusgruppsintervjun som ägde rum den 9/12 2019. De 5 informanterna har alla god kunskap om Nors samhälle, både historiskt och av det som är aktuellt idag. Alla är över 60 år varav 3 bodde i Nors kommun under sammanslagningen med Karlstad och 2 är inflyttade efter sammanslagningen, alla är dock i dagsläget involverade med stort engagemang i både Nors hembygdsförening och Norsbygdens framtid. Intervjun blev ljudinspelad vilket jag därefter transkriberade till text. Informanterna är anonyma och i undersökningsdelen har jag delat in informanterna med siffrorna 1 – 5 för att särskilja vem som sa vad, informanterna 1 – 3 bodde i Nor under sammanslagningen medan 4 och 5 är inflyttade efter sammanslagningen. Med intervjun fick jag en syn på hur motsättningar till att vara en del av Karlstad kommun på vissa sätt lever kvar idag, samt att det finns en förening som arbetar mot de motsättningarna till en bättre framtid för hela kommunen. Inför fokusgruppsintervjun hade jag förberett intervjufrågor (Bilaga 1) som en grund jag kunde hålla mig efter, målet var dock att de skulle diskutera själva kring ämnet och att jag bara skulle flikar in när jag har frågor eller funderingar vilket funkade bra. Deras upplevelser och uppfattningar kring ämnet kom fram tydligt med en fri diskussion med varandra.

Åberg gjorde liknande under sin fokusgruppsintervju med politiker i Åsele. Han använde sig då av samtalsteman som informanterna tillsammans diskuterade sina uppfattningar kring och Åberg kom med frågor när informanterna skulle förtydliga vissa delar. Detta gjorde så att informanterna lättare kunde diskutera fritt kring ämnet med deras åsikter och tankar utan att bli allt för styrd av en viss fråga. ett problem kan dock vara att informanterna, speciellt när det handlar om politik inte riktigt vill prata fritt för att de är rädda för sitt politiska eftermäle.²⁰ Monica Dalen i *Intervju som metod* beskriver intervjuer som forskningsmetod som en ”utväxling av synpunkter”, alltså ett samtal med utgångspunkt av ett visst tema. Det är ett sätt att få fram informanternas upplevelser,

---

²⁰ Åberg, Martin (2014) Åselepartiet och Åsele kommunlista i Ahlberger, Christer & Åberg, Martin (red.) (2014) S. 141-142

tankar och erfarenheter inom ämnet. Intervjuer kan oftast ses som en huvudmetod men även som en hjälpmetod för att komplettera forskningen med tidigare insamlat material.²¹

1.5. Källmaterial

De källmaterial jag använde mig främst utav Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, deras protokoll och bilagor. Där var allt som diskuterats inom samarbetsnämnden samlat och täckte upp stora delar av min undersökning. Samarbetsnämnden var alltså den nämnd där frågor kring sammanslagningen med kommunerna inom Karlstads kommunblock togs upp. Med hjälp av bilagorna fick jag en bredare uppfattning av besluten samt diskussionerna fram till besluten såg ut då bilagorna omfattade mer text än från protokollen. Bilagorna innehöll även yttranden från parter som var relevanta i vissa frågor. Nors kommunalfullmäktige och Nors kommunalnämnd uttalande fanns oftast med i bilagorna angående vissa ansökningar, yttranden eller beslut.

Använde mig även utav kommunblockets sammanläggningsdelegerande protokoll och bilagor vars uppgift var liknande samarbetsnämndens uppgifter, största skillnaden var att samarbetsnämnden var verksamma innan sammanläggningsdelegerade som därefter arbetade med samma typ av frågor fram till kommunsammanslagningen verkställdes. Då deras arbetssätt liknade samarbetsnämnden betyder det att alla frågor kring sammanslagningen samlades i protokollen vilket var en fördel.

Jag använde mig även utav stadsfullmäktiges i Karlstads handlingar främst för att få fram hur processen såg ut med Karlstads kommunblock, hur kommunblocket blev till och vilka frågor som var aktuella. Allt detta fanns samlat i stadsfullmäktige i Karlstads handlingar med både protokoll och bilagor.

För att få fram material till storkommunsreformen använde jag mig utav Nors kommunfullmäktiges protokoll som även innehöll kommunalnämndens protokoll. För att få så pass rätt bild av reformen som möjligt använde jag mig även utav protokoll hos Segerstads kommunalfullmäktige. I storkommunsreformen var det Segerstad- och Nors kommun som slog samman, därav använde jag mig utav protokoll från de båda.

---

²¹ Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning. S. 14

Det var två tidningsurklipp från Värmlands Folkblad och Nya Wermlands-Tidningen som jag använde mig utav. I urklippen stod det hur Nors kommunalfullmäktige röstade inför sammanslagningen och vilka motsättningar det fanns till att vara en del av Karlstads kommun. Det var citat från de uttalanden som ledamöterna hade gjort, tillsammans med insändare från oroade lokalbor. Detta visar hur diskuterat situationen var runt om i samhället med en oro och rädsla, vilket stödjer de andra materialet.

Den viktigaste källan jag har använt är resultatet av fokusgruppsintervjun. Anledningen till att jag anser att den källan är den viktigaste är just för att se ifall det stärker det tidigare materialet eller inte. Jag valde att göra en fokusgruppsintervju för att få en totalhistoria med såpass många perspektiv som möjligt vilket detta resultat verkligen visar. Uppsatsen hade kunnat blivit gjord utan detta resultat genom att bara jämföra de båda reformerna med varandra med hjälp av källmaterialet men då hade det inte varit en totalhistoria. Med resultatet av fokusgruppsintervjun får man en bra inblick på hur Nors kommun såg på kommunreformerna, det perspektivet som oftast blir bortglömt under uppsatsskrivning, det lokalhistoriska minnet vilket fullgör uppsatsen till en totalhistoria.

2. Undersökning

2.1. Bakgrund

Idag tillhör Nors kommun Karlstads kommun och har gjort det sedan kommunblocksreformen 1971. Innan kommunblocksreformen var Nors kommun en storkommun sedan storkommunsreformen 1952 där Nor slogs samman med Segerstad. Innan dess bestod Nors kommun av områdena Vålberg, Norsbron och Edsvalla. Idag har Nor ca 5 000 invånare med en area på 106,04 km². Nors samhälle ligger i södra delen av Värmlands län mellan Karlstad och Grums, 1 mil öster om Grums samhälle och 2 mil väster om Karlstads tätort. Genom Nor går Norsälven som leder in i Vänern. På ett bredare perspektiv ligger Nors samhälle mellan huvudstäderna Oslo och Stockholm, Stockholm ligger 32 mil öster om Nor medan Oslo ligger 23 mil väster om Nor.²²

2.2. Nors kommun och storkommunreformen 1952

Storkommunsreformen år 1952 påverkade Nors kommun kraftigt då kommunen nu blev en storkommun, Nor och Segerstad slogs samman till storkommunen Nors kommun. Dock var Segerstads kommun inte helt accepterande till sammanslagningen till en början då dem främst ville ingå i Karlstad stad. I ett sammanträde den 9/12 1949 föreslogs även representanter till en kommitté för en eventuell sammanslagning med Karlstad stad.²³

Så blev dock inte fallet då den 4 januari 1947 fick Nors kommun en inbjudan från länsstyrelsen om ett sammanträde 3 dagar senare med representanter från Nors kommun inför landsnotarien G. Forsberg i Segerstads sockenstuga. Sammanträdet syfte var att informera om lagen kring kommunindelningen i borgerliga kommuner samt ge en preliminär överläggning om Segerstads kommun som lagen tillämpade. Nors kommunalnämnd ansåg att en sammanläggning av Nor och Segerstads kommuner skulle vara en riktig lösning på den kommunindelningsfrågan som länsstyrelsen kom med.²⁴

Länsstyrelsen meddelade att alla berörda kommuner skulle hålla i muntliga överläggningar kring förslagen som uppkom under kommunindelningsfrågan. Nors kommun kallades till en sådant

---

²² Blom, Thomas (2000). *Vålberg-Älvenäs: en kulturgeografisk exkursion i en bruksort i tiden*. s. 9

²³ Segerstads Kommunalfullmäktige A 1:1, protokoll, 9/12 1946, § 15

²⁴ Nors Kommunalfullmäktige A 1:5, protokoll hos kommunalnämnden, 4/1 1947, § 2

sammanträde i Grums den 22/4 1947, representanterna Från Nors kommun blev Kurt Svanberg, Gustav Sjödahl och Paul Lidby.²⁵

Därefter presenterade länsstyrelsen förslag till den nya kommunindelningen som skulle ske i Värmland. I förslaget framgick det att Nors- och Segerstads kommuner avsågs slås samman till en ny kommun, som fick förslaget ”Trossnäs” som nytt namn på kommunen av Länsstyrelsen. Länsstyrelsen uppmanade om kommunens yttrande i ärendet. Nors kommunalnämnd fick ärendet den 16/9 1947 och beslöt att skicka vidare ärendet till kommunalfullmäktige som fick utse en kommitté vars uppgift var att enas om förslag kring yttrande i ärendet.²⁶ Efter en överläggning var representanter till en kommitté bestämd, som gav sitt förslag till Länsstyrelsens yttrande vid oktobersammanträdet.²⁷ Kommittén skulle även ha gemensamma överläggningar med representanterna från Segerstads kommuns kommitté.²⁸

Under oktobersammanträdet hade både Nors- och Segerstads kommuner överenskommit om ett beslut kring Länsstyrelsens yttrande. Yttrandet omfattade ett förslag om att Nors- och Segerstads kommuner skulle slås samman till en kommunal enhet. Den delen av yttrandet hade varken Nor eller Segerstad några invändningar emot. Yttrandet omfattade även ett namnförslag till den nya kommunen, vilket var ”Trossnäs”. Här hade dock de båda kommunerna invändningar och kom med ett nytt namnförslag, vilket var ”Norsälven”. Nor och Segerstad var eniga om att namnet Trossnäs som var Länsstyrelsens förslag inte ansågs lämpligt och kunde därför inte stödja namnförslaget. Dem tyckte att namnet Norsälven var mycket mer passande då själva Norsälven kommer vara den naturföreteelse som dominerar landskapsbilden i den nya kommunen. Det var vid och runtom älven som tätbebyggelsen redan hade vuxit fram, därför ansåg dem att det kommer vara sannolikt att kommunens framtida bebyggelser även skulle byggas upp kring Norsälven. Namnet Norsälven har alltså ur bebyggelsegeografiska synpunkter ansetts riktigt i jämförelse med namnet Trossnäs. Det anknyter även till lokala ortsnamn i både Nor och Segerstad så då blir namnet lätt att säga samt minnas.²⁹ Nors kommunalfullmäktige kom även med förslaget Norstad, som då innefattar namn av de båda kommunerna.³⁰

---

²⁵ Nors Kommunalfullmäktige A 1:5, protokoll hos kommunalfullmäktige, 27/1 1947, § 32

²⁶ Nors Kommunalfullmäktige A 1:5, protokoll hos kommunalnämnden, 16/9 1947, § 275

²⁷ Nors Kommunalfullmäktige A 1:5, protokoll hos kommunalfullmäktige, 24/9 1947, § 102

²⁸ Segerstads Kommunalfullmäktige A 1:1, protokoll, 29/9 1947, § 3

²⁹ Nors Kommunalfullmäktige A 1:5, protokoll hos kommunalnämnden, 7/10 1947, § 305

³⁰ Nors Kommunalfullmäktige A 1:5, protokoll hos kommunalfullmäktige, 26/10 1947, § 114

Diskussionerna i Segerstads kommun var liknande de som förekom i Nors kommun kring namnförslaget Norsälven, eventuellt Norsälv. En stor anledning till att Segerstad ansåg att namnet Norsälven skulle vara lämplig var för att just den älven tidigare utgjort en gräns mellan kommunerna, Nor har varit på ena sidan älven medan Segerstad har varit på andra sidan. Med en sammanslagning skulle älven flyta genom den nya kommunen, inte dela på kommunerna. Av älvens hela längd går ca 2/3 genom den nya kommunen, därav ansågs namnet Norsälven lämplig då älven har en mycket dominerande part i landskapsbilden. Det gick tankar kring att framtida fabriker och verkstäder skulle uppkallas efter kommunens namn, speciellt när deras läge skulle vara utefter älven. Norsälvens Sågverk AB var ett exempel på en firma som redan fanns innan sammanslagningen. Segerstads kommunalfullmäktige ansåg att namnen Norsälv eller Norsälven måste godkännas, speciellt efter deras förklaringar. Kommunalfullmäktige överlämnade namnfrågan till ortsnamnskommissionen för prövning och avgörande angående vilket av dessa namnformer som skall väljas.³¹

I ett sammanträde hos Nors kommunalnämnd den 20/1 1950 hade en motion tillkommit av kommunalfullmäktigeledamoten herr Hilding Frykman angående namnförslaget till den nya kommunen. Namnet Norsälv eller Norsälven var inte längre aktuellt, namnet Nor ansågs vara mer lämpligt. Kommunalnämnden tillstyrkte motionen då allt talade för att namnet Nor, som var det gamla sockennamnet vore bättre än det tidigare förslaget från fullmäktige.³² Ärendet kom upp igen i sammanträdet den 21/2 1950 med en förfrågan till Kungl. Maj:t om att skjuta upp avgörandet kring namnförslag tills dess att kommunalfullmäktige hållit i sitt sammanträde där namnförslaget Nor skulle diskuteras.³³

Segerstads kommunalfullmäktige diskuterade namnförslaget i sammanträdet den 26/2 1950. Efter att fullmäktige fått yttrande av ortsnamnskommissionen, kammarkollegiet och Länsstyrelsen beslutade dem sig att stödja namnförslaget Nor till att bli det nya namnet på kommunen.³⁴ Dagen efter den 27/2 1950 hade Nors kommunalfullmäktige sitt sammanträde för diskussion kring namnförslaget. Nors kommunalnämnd och Segerstads kommunalfullmäktige hade redan godkänt namnförslaget Nor och hade gjort en ansökan om namnförslaget. Enligt kommunalfullmäktige måste det nya namnet bli Nor istället för det tidigare förslaget Norsälv, det var ett enhälligt beslut. Beslutet skickades därefter vidare till Kungl. Maj:t.³⁵

---

³¹ Segerstads Kommunalfullmäktige A 1:1, protokoll, 28/10 1947, § 3

³² Nors Kommunalfullmäktige A 1:8, protokoll hos kommunalnämnden, 20/1 1950, § 23

³³ Nors Kommunalfullmäktige A 1:8, protokoll hos kommunalnämnden, 21/2 1950, § 48

³⁴ Segerstads Kommunalfullmäktige A 1:1, protokoll, 26/2 1950, § 3

³⁵ Nors Kommunalfullmäktige A 1:8, protokoll hos kommunalfullmäktige, 27/2 1950, § 15

Under 1951 fanns det dock en konflikt mellan Nor och Segerstad gällande ett nytt kommunhus som skall byggas i Segerstad. Själva kommunhuset skapade ingen konflikt, men den ekonomiska delen skapade dock en del motsättningar. Frågor hur kommunhuset skall bekostas blev aktuella såsom lån eller ifall storkommunen skall bekosta bygget. Det fanns ingen direkt motsättning kring kommunsammanslagningen dock var det den ekonomiska frågan kring ett kommunhus som blev diskuterad.³⁶

Sammanfattning:

Nors kommun ansåg att en sammanslagning med Segerstads kommun skulle vara en riktig lösning på kommunalindelingsfrågan, de var positivt inställda till en sammanslagning med Segerstad. Segerstad ville däremot främst vara i en sammanslagning med Karlstads stad, men när Länsstyrelsens förslag kom angående sammanslagning mellan Nor och Segerstad hade inte Segerstad några invändningar kring förslaget. Den största frågan som diskuterades kring sammanslagningen var namnförslaget. Länsstyrelsen kom med förslaget Trossnäs, vilket inte ansågs lämpligt av Nors- och Segerstads kommuner. Deras förslag var istället Norsälven, Norsälv eller Norstad. Norsälven och Norsälv blev mest diskuterad med flera exempel och förklaringar till varför just de namnen passade bäst. Diskussionen kring namnförslaget svalnade av under några år tills det att avgörandet av namnet för kommunen blev aktuell. Då kom namnet Nor upp som förslag ett flertal gånger under en kort period, vilket alla inblandade godkände. Den enda motsättningen som fanns mellan kommunerna innan sammanslagningen var en ekonomisk diskussion kring kommunhuset.

2.3. Nors kommun och kommunblocksreformen 1971

Kommunblocket

Under Karlstads stadsfullmäktiges sammanträde den 17 januari 1963 behandlades ärendet från länsstyrelsen angående ett indelningsförslag av Värmlands län till kommunala samarbetsområden. Stadsfullmäktige skickade ärendet vidare till drätselkammaren och

---

³⁶ Nors Kommunalfullmäktige A I:9, protokoll hos kommunalnämnden 30/1 1951, § 48 och Segerstads Kommunalfullmäktige A I:1, protokoll, 21/1 1951, § 2

beredningsutskottet då länsstyrelsen kom med begäran om att ge sitt yttrande före den 21 mars 1963 kring förslaget.³⁷

Länsstyrelsens förslag kom redan till Karlstad stad den 14 december 1962 som därefter kom till Karlstads drätselkammare under deras sammanträde den 18 februari 1963, och till sist Karlstads beredningsutskott den 13 mars 1963. Beredningsutskottet delade samma uppfattning som länsstyrelsen kring att just Hammarö köping ingår i Karlstadsregionen, dock ville Karlstads stad att Hammarö bör ingå i Karlstads samarbetsområde. Efter omröstning beslöt stadsfullmäktige att hålla med om beredningsutskottets förslag, och skickade därefter vidare yttrandet till länsstyrelsen.³⁸

Länsstyrelsens förslag omfattade att Karlstads samarbetsområde skulle bestå av Karlstads stad, Grava, Nyed och Östra Fågelvik. Nors kommun var även en del av förslaget, dock menade länsstyrelsen att en inriktning mot Karlstad blir spontat viket Karlstads stadsfullmäktige höll med om. Det blev svårt att bedöma ifall Nors kommun skulle ingå i Karlstads eller Grums samarbetsområde som tillslut kräver ett ställningstagande, i förslaget stod det dock att Nors kommun inte skall ingå i något samarbetsområde tills något vidare beslut kring ärendet gjorts.³⁹

Kungl. Maj:t beslöt den 19 december 1963 en plan om hur indelningen av Värmlands kommunblock skulle se ut. Enligt den planen skulle kommunblock 4 innehålla Karlstads stad, Nyed, Grava, Östra Fågelvik, Väse och Nors landskommuner, Nors kommun blev alltså en del av Karlstads samarbetsområde som tidigare varit en ovisshet.⁴⁰

Vid sammanträdet den 15 oktober 1964 hos Karlstads stadsfullmäktige fick dem in ett ärende av beredningsutskottet samt drätselkammaren angående ett förslag till reglemente för samarbetsnämnden i Karlstadsregionens kommunblock. Stadsfullmäktige beslöt att fastställa förslaget till reglemente utan votering.⁴¹

---

³⁷ Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1963, protokoll, 17/1 1963, § 17

³⁸ Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1963, protokoll, 21/3 1963, § 89

³⁹ Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1963, Serien A, Nr 3, 21/3 1963, Nr50

⁴⁰ Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1964, protokoll, 20/2 1964, § 32

⁴¹ Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1964, protokoll, 15/10 1964, § 247

Förslaget till reglemente skickades ut till alla de kommuner som tillhörde Karlstadsregionens kommunblock. Då Kungl. Maj:t fastställt en plan för Värmlands läns indelning innebar det att kommunerna sammanförs till kommunblock. Befolkningsutvecklingen inom de sex kommunerna sammanställdes, och i Nors kommun var antalet invånare år 1950 5093 stycken, år 1960 var det 5918 stycken samt att en prognos till år 1975 var det 6500 invånare. Kommunblockets syfte var att utgöra ett samarbete mellan kommunerna innan sammanläggningen till ny kommun genomförts. Frågor om olika sektorer av den kommunala verksamheten, kommunernas förvaltningsorganisation och servicefunktioner sker i en samarbetsnämnd. Ledamöter från varje kommun valdes till samarbetsnämnden och från Nors kommun blev det kommunalnämndens ordförande Arne Matsson. I reglementet står det att samarbetsnämnden kommer vara ett organ som behandlar olika samarbetsfrågor inom kommunblocket samt representera kommunblocket inför statliga myndigheter och andra utomstående organ.⁴²

Samarbetsnämnden behandlade alltså frågor inom samhällsplaneringen, befolkningsprognoser, den översiktliga planeringen, bostadsförsörjningen, låneramar, fritidsbebyggelsens planläggning, brandförsvaret, skolväsendet, trafikapparatens utbyggnad, vattenvårdsfrågor, socialvårdsfrågor och hälsovårdsfrågor.⁴³

Samarbetsnämnden skickade ut en skrivelse angående beslut om sammanläggning av kommunerna inom Karlstads kommunblock. Samarbetsnämnden höll ett sammanträde den 18 juni 1968 angående sammanläggningen men en verkställd utredning av det Svenska stadsförbundet om den nya kommunen Karlstad samt att kommunen skall från och med den 1 januari 1971 verkställas. Skrivelsen skickades ut till samtliga kommuner inom kommunblocket.⁴⁴

Svenska stadsförbundets utredning angående sammanläggningen av kommunerna i Karlstads kommunblock visade de investeringsplaner som fanns inför vardera kommuner inom blocket. Investeringsplanerna för Nors kommun var nyanläggning av gator och vägar, industriväg mellan Vålberg och Lärum, nytt ålderdomshem, reningsverk för Vålberg samt exploateringsmark (obebyggd mark tänkt till bebyggelse). Den sistnämnda fanns ingett beslut fattat kring när Svenska stadsförbundet gjorde sin utredning.⁴⁵

---

⁴² Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1964, Serien A, Nr 9. 15/10 1964, Nr177

⁴³ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1-1, protokoll, 17/2 1965, § 1

⁴⁴ Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1969, Serien A, Nr2. 20/2 1969, Nr 34

⁴⁵ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:3, Bil. 80A. 1968

Samarbetsnämndens skrivelse skickades som sagt ut till samtliga kommuner inom kommunblocket angående verkställelse av Karlstads kommun den 1 januari 1971. Nors kommun var allt annat än eniga till denna fråga. Befolkningen i kommunen röstade fram de ledamöter som gav vallöftet ”ingen kommunsammanslagning” till Nors kommunalfullmäktige och ville inte bli svikta inom den frågan. En del av de nackdelar som fanns till sammanslagningen var bland annat högre kommunalskatt, minskad utbyggnadstakt då det blir för långt till centrum, 2 mil till socialvård, byggnadskontor och centrum, höjd avgift för avlopp, renhållning, vatten och el, liten andel av ledamöterna skulle representera Nor samt att Karlstads stad skulle få alla fina kommunala satsningar.⁴⁶

Nors kommun var inte eniga till sammanslagningen med Karlstad. Den var 7 ledamöter som röstade för sammanslagningen, 4 röstade emot och 2 reserverade sin röst. Det var alltså 7 som röstade ja och 6 röstade på annat. Den största oron var att Nors intressen skulle vara svåra att driva igenom i en så pass stor kommun med så få representanter från Nor.⁴⁷

Under år 1970 skapades en sammanläggningsdelegerande för den nyblivna kommun Karlstad, församlingen upplöstes redan den 31 december 1970 då Karlstads kommun verkställdes den 1 januari 1971. Sammanläggningsdelegerades arbetsuppgifter var att lösa de frågor som dök upp till det bästa möjliga för den framtida kommunens bästa sätt, liknande samarbetsnämnden som avslutade sin verksamhet när sammanläggningsdelegerade tog över. Den 31 december 1969 hade den nya kommunen 71 560 invånare med en geografisk yta på 1 160 kvm. Förhoppningen med den nya kommunen var att ge invånarna i både tätorten och glesbygden en bra kommunal service med en bra samhörighet och framtidstro.⁴⁸

Konfliktområden

Vatten och avlopp

Länsingenjören i Värmlands län gav en redogörelse över vattenförsörjningen inom kommunblocket under 1965. Nors kommun ingick i distributionsområdet Nors-Grums Vattenförbund tillsammans med Grums köping. Både Nor och Grums tog vatten från vattentäkt på Törne gård samt från Mellerudstorp i Sörmons nordvästra skogsbyrn. Dessa vattentäkterna var

---

⁴⁶ Tidningsutdrag från Värmlands Folkblad, 30/10 1969, *Vad har Nor för glädje av kommunsammanslagningen?*

⁴⁷ Tidningsutdrag från Nya Wermlands-Tidningen, 15/12 1969, *Kritiska röster i Nor om eventuellt samgående med Karlstad*

⁴⁸ Kommunblockets sammanläggningsdelegerade, A1:1, protokoll, 20/5 1970, § 1

dock hårt pressade så Grums sökte efter nya resurser. Nor och Grums var inte de enda kommunerna som sökte efter nya vattentäkter då vattenförsörjningen hade ökat kraftigt. Befolkningen ökade och grundvattentäkterna klarade inte av den ökade vattenförbrukningen. För avloppsanläggningar hade Nors kommun en lågradig reningsanläggning med utlopp i Norsälven. Vålberg saknade däremot en avloppsreningsanläggning dock med beräkningar att få en anläggning av biologiska dammar. Det fanns planer på en framtida anslutning med avlopp från Älvenäs.⁴⁹

Nors kommunalfullmäktige beslöt den 27 oktober 1966, § 49, att ansöka om vissa lånetillstånd kring bland annat byggnation av avloppsverk för Vålbergs samhälle. Ärendet kom till samarbetsnämnden den 9 januari 1967 samt med en komplettering den 14 februari 1967 där både kommunalfullmäktige och kommunalnämnden var eniga om att via Konungens underställning ansöka om tillstånd till ett 25-årigt amorteringslån. Lånet skulle bland annat gå till byggnationen av ett avloppsverk samt dess tomt där den preliminära kostnadsberäkningen låg på 2 000 000 kronor, lånetillstånd söktes dock på 1 500 000 kronor. Samarbetsnämndens kanslis yttrande över Nors kommunalfullmäktiges beslut angående lånet för avloppsreningsverk på 1 500 000 kronor menade på att det icke önskas, eftersom ett sådant lån kan genomföras utan att underställas av Kungl. Maj:t prövning. Samarbetsnämndens kansli yttrande sig även om vad finansdepartementet yttrat i skrivelser den 17 december 1964 samt den 13 december 1966 med kommunblockets investeringsfrågor. Investeringar som är avsedd för en invånarna i en kommun kommer belasta den framtida kommunen i en sammanslagning. Samarbetsnämnden bör ges tillfälle att prova större investeringsärenden för kommunen, såsom Nors avloppsreningsverk. Enligt uppgifterna beräknades byggnationen av avloppsreningsverket ske före år 1970. Lånetillståndet blev ett belopp på 500 000 kronor med ett 25-årigt amorteringslån.⁵⁰

Till sammanläggningsdelegerades sammanträden den 30 november 1970 hade länsstyrelsen i Värmlands län skickat en begäran om förklaring till de besvär som inkommit angående sammanläggningsdelegerades beslut rörande vatten- och avloppstaxan för den nya Karlstad kommun. Besvär hade överlämnat av bland annat Svenska Rayon AB i Vålberg. Ärendet skickades vidare till arbetsutskottet för behandling.⁵¹

---

⁴⁹ Stadsfullmäktige i Karlstads Handlingar år 1965, Serien A, Nr 5, 20/5 1965, Nr75 och Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:1, 1965, Bil. 15

⁵⁰ Samarbetsnämnden inom Karlstads kommunblock, A1:2, protokoll, 8/3 1967, § 14 och Bil. 14 E. 1967

⁵¹ Kommunblockets sammanläggningsdelegerande, A1:1, protokoll, 30/11 1970, § 159

Sträckning av E18

Nors kommunalnämnd höll ett sammanträde den 4 oktober 1965 angående sträckning av E 18. Ärendet gick därefter till samarbetsnämnden för behandling. Ärendet innefattade vägförvaltningens förslag till sträckning av E 18 genom Nor samt Nors kommuns förslag på sträckningen av E 18 (Bilaga 2). En besiktning av terrängen på de föreslagna vägsträckningarna skulle därefter ske.⁵²

Ärendet om sträckningen av E 18 återupptogs i samarbetsnämndens sammanträden den 24 november 1965 där även kartskisser för olika förslag till vägsträckningar diskuterades. En anmälan hade inkommit från länsläkarorganisationen i Värmlands län med en skrivelse från den 4 november 1965 till samarbetsnämnden för en hygienisk utredning av sträckning av E 18 genom Nors kommun. Medicinalstyrelsen ställde ett bidrag till länsläkaren på 5 000 kronor för anlitande av utomstående expertis till den hygieniska utredningen. De föreslagna platserna besöktes därefter av representanter av vägförvaltningen, Nors kommuns arkitekt N. Halla och representanter från samarbetsnämnden. Efter en överläggning beslöt samarbetsnämnden att avvakta med ärendet i väntan på ytterligare utredningar bl.a. de stadsplanemässiga konsekvenserna för Nors kommun av vägförvaltningens förslag.⁵³

Nors kommun påtalade de hygieniska risker som skulle medföras med en dragning av E 18 genom Vålbergs samhälle till Länsläkarorganisationen när ärendet kom till Länsstyrelsen för fastställelse. Länsläkarorganisationen gjorde då en utredning av de hygieniska riskerna och ansökte därav bidrag på 5 000 kronor för anlitande av utomstående expertis hos Kungl. Medicinalstyrelsen, som därefter godkände bidraget.⁵⁴

I samarbetsnämndens sammanträden den 9 mars 1966 gick de igenom de planberedningsprotokoll till sträckningen av E 18 som arbetsutskottet hade behandlat den 23 februari 1966. Arbetsutskottet föreslog att samarbetsnämnden skulle godkänna vägförvaltningens förslag på sträckningen av E 18, inte Nors kommuns förslag av sträckningen dock med förtydligande att ersättningen som enligt skrivelsen avsågs ”det allmänna”, i detta fall statlig myndighet och inte kommunal myndighet. Herr Matsson, Nors kommun, anmälde en reservation kring arbetsutskottets beslut, han yttrade sig att samarbetsnämnden skulle begära en bearbetning

---

⁵² Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:1, protokoll, 29/19 1965, § 40

⁵³ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:1, Protokoll, 24/11 1965, § 49

⁵⁴ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:1, Bil. 49B, 1965

hos vägförvaltningen av Nors kommuns modifierade förslag till sträckningen av E 18. Detta ledde till en votering inom samarbetsnämnden där 14 ledamöter röstade på arbetsutskottets förslag medan 2 röstade på Nors kommuns förslag, rösterna för Nors förslag tillhörde herrarna Matsson och Seterlund, Nors kommuns representanter. Samarbetsnämnden röstade alltså för arbetsutskottets förslag, dock anmälde herrarna Matsson och Seterlund reservation mot beslutet.⁵⁵

Den största frågan från Vägförvaltningen i Värmlands läns skrivelse var ombyggnationen av riksväg Karlstad – Vålberg – Grums, vilket hade varit aktuellt sedan 1940-talet fast någon slutlig vägsträckning fastställdes inte då. Både Grums och Nors kommuner ville under 1950-talet att vägens sträckning skulle omprovas till en slutlig lösning då bebyggelseutvecklingen ökade i båda kommunerna. Vägförvaltningen påbörjade en ny undersökning då trafikutvecklingen och standardkraven förändrades. E 18 är förbindelsen mellan huvudstäderna Stockholm och Oslo vilket betyder att vägen är trafikerad och långväga, den behövde därav ges en ekonomisk sträckning för den långväga trafiken. Vägen skulle även erbjuda lämplig anslutning till större trafikerande orter, vilket delen mellan Grums och Karlstad är då den delen ingår i riksväg 45 mellan Göteborg och Karlstad. Nors kommuns förslag till vägsträckningen var att E 18 skulle byggas norr och Vålbergs samhälle, medan vägförvaltningens förslag var söder om samhället. Nors förslag innebar längre väglängd som därav innebar ökade trafik kostnader.

Vägförvaltningens förslag innefattade en 600 meter lång bro över industrispåret, Norsälven och väg 556 mellan Vålberg och Älvenäs. Bron beräknades vara 18 meter över Norsälven och 12 meters höjd över markplan vid korsningen mellan vägen och järnvägen. Med andra ord skulle det redan befintliga vägnätet under bron behålla sitt skick, dock var det ett hus som stod i vägen och skulle behövas inlösas. Vägförvaltningen ansåg även att Nors kommuns förslag skulle hjälpa förbindelserna mellan Edsvalla bruk och Rayonbolaget, dock var det dåliga grundförhållanden som krävde grundförstärkningsåtgärder i form av pålning. Förfrågan om mark inom näringslivet etablerade sig i Nors kommun där deras förslag till sträckningen av E 18 skulle gynna förutsättningarna för industrier, bostäder och centrumfunktioner medan vägförvaltningens förslag skulle hämma förutsättningarna enligt Nor. Detaljplaner fanns framme för ca 200 hyreshus och ca 300 lägenheter i småhus inom Vålbergs samhälle, samt att Rayonbolaget hade begärt en markreservation sedan tidigare för ca 250 lägenheter vilket var ett hinder för sträckningen av E 18 med vägförvaltningens förslag, lägenheterna skulle då ligga för nära motorvägen vilket inte skulle funka. Enligt Nors stadsarkitekt skulle det vara orealistiskt att omlokalisera de centrumfunktioner som redan fanns i Vålberg med bland annat ett nybyggt kommunalt och kommersiellt centrum, centralskola med sport- och simhall, polis- och brandstation samt att det

---

⁵⁵ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:1, Protokoll, 9/3 1966, § 8

pågick skissarbete för en ny läkarstation med tandläkarpraktik och ett vårdhem. Med Nors kommuns förslag till sträckningen skulle dock E 18 sträckas på ett obebyggt område mellan Vålberg och Edsvalla vilket skulle avlasta centrum från tung trafik samtidigt som centrum skulle vara nära till hands. Med vägförvaltningens förslag skulle den 600 meter långa bron över Norsälven mellan Älvenäs och Vålberg medföra att kontakten med kommuncentrum blir dålig och stora delar av Vålbergs befolkning skulle få bakvänd färdriktning om de skulle använda E 18 mot Karlstad. Minst 50 st egna hem där främst arbetare från Rayonbolaget bodde blev belägna under motorvägens ”bullermatta” vid vägförvaltningens förslag. Kommunen blir skyldiga att lösa fastigheterna då staten enbart löser bebyggelser som berörs direkt av vägbygge. Bebyggelsen var i relativt nyskick med värde av 60 000 kronor per fastighet tillsammans med intrångsersättning på 20 000 kronor per fastighet. Totalbeloppet blev då 50 x 80 000 kr = 4 miljoner kronor. Personer som etablerat sig inom ett område skall kompenseras med nya bostäder där detta intrång händer fast inte heller kan det vara rimligt att kommunen väntas stå för kostnaderna. Vägförvaltningens förslag till vägsträckningen förhindrade med andra ord den expansion som pågick i Nor. Samarbetsnämndens kansli var för vägförvaltningens förslag då de menade att sträckningen av E 18 i första hand skulle tas av hänsyn i ett regionalt och icke lokalt vägintrasse. Dock tyckte samarbetsnämnden att vägförvaltningens förslag kunde kompletteras med bland annat en parallellväg norr om E 18 med passage under den 600 meter långa bron för att möjliggöra kontakt med industriområdet under samt en utredning hur de kan minska, eventuellt eliminera de andra olägenheter som den planerade sträckningen medföljde.⁵⁶

Herr Matsson, Nors kommun, gjorde en anmälan under samarbetsnämndens sammanträde den 27/9 1967 enligt en skrivelse från länsläkaren. Skrivelsen innefattade en utredning rörande bullerstörningar m.m. vid vägförvaltningens förslag till sträckningen av E 18 genom Nors kommun. Samarbetsnämnden hade tidigare behandlat ärendet i ett sammanträde den 9 mars 1966 men lade efter den nya anmälan, ärendet till handlingarna.⁵⁷

Den 16/10 1968 kom Statens vägverks fastställelsebeslut rörande arbetsplanen för omläggningen av E 18 mellan Årjäng – Karlstad, specifikt delen mellan Grums – Karlstad. Arne Matsson, Nors kommun, antecknade i samarbetsnämndens protokoll den 23/10 1968 att Nors kommun skulle överklaga vägverkets fastställelsebeslut. Nors kommun ville få en prövning av Konungen på

---

⁵⁶ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:1, Bil. 8 C. 1966

⁵⁷ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:2, Protokoll, 27/9 1967, §78

främst de ekonomiska ersättningsfrågorna till de fastighetsägare som via en bedömning skulle lida skada av vägsträckningen genom Vålbergs samhälle.⁵⁸

Vårdhem

Den 27 oktober 1966 beslöt Nors kommunalfullmäktige att ansöka efter lånetillstånd till olika fastigheter, varav ett var ett nytt ålderdomshem med preliminär kostnadsberäkning på 2 500 000 kronor. Det fanns en kommitté som undersökte åldringsvården och vad som vore lämpligast i Nors kommun. I undersökningen tog kommittén del av "Statens offentliga utredningar 1963:47 Åldringsvårdens läge", länsstyrelsens utredning "Det framtida behovet av vårdplatser för åldringar kommunvis i Värmland län" och samt kommunalkamrer Vilmar Sjöbergs utredning "Åldringsvården i Nor" för att få så pass mycket underlag som möjligt. Av länsstyrelsens rapport framgick det att det var självklart och nödvändigt med ett vårdhem i Nors kommun, dem förväntade sig även att vårdhemsbygget skulle starta år 1967 i Nor. Socialtjänstemannaförbundet varnade att inte underdimensionera det tänkta vårdhemmet, vilket tidigare funnits fall av i Sverige. Med ett samarbete kring åldringsfrågorna med Landstinget i Värmland var dem villiga att stå för en del kostnader per vårdplats. Landstinget föreslog att om Nor bygger ett vårdhem som innefattar ca 50-60 vårdplatser skulle på landstingets bekostnad byggas 25-30 platser för långtidssjuka, dock meddelade Landstinget vid ett senare tillfälle att 50-60 platser var lämpligare. Kommittén föreslog då att det nya vårdhemmet skulle omfatta 50, eventuellt 60 platser avsedda för sluten vård. Med placeringen för vårdhemmet var alla eniga om att det skulle ligga centralt och ett förslag var Åstorp. Det krävde dock utökning av området på grund av samarbetet med landstinget, vilket krävde förhandlingar med andra fastighetsägare. Placering kom senare upp på tal vilket gjorde att länsstyrelsen föreslog en bullerutredning då läget var nära E 18. Resultatet från bullerutredningen visade att det bästa vore att söka ny placering för vårdhemmet. Kommittén insåg tidigt nödvändigheten med sakkunniga inom ämnet, och rådde kommunalfullmäktige att ge uppdraget till Kommunernas Konsultbyrå som projektör för ålderdomshemmet så att ärendet därefter överlämnas till centrala byggnadskommittén för verkställighet.⁵⁹

Den 19 april 1967 hade organisationsnämnden i Karlstad hänvisat förslag från AB Knight, Karlstad, angående en gemensam hälsovårdsinspektion för Karlstads kommunblock. Karlstads arbetsutskott fick ärendet den 19 september 1967, och Nors kommun fick ärendet den 9 oktober 1967 som gjorde en förfrågan till Karlstads stad ifall de kunde överta utredningarna inom ärendet

---

⁵⁸ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:3, Protokoll, 23/10 1968, § 104

⁵⁹ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:2, protokoll, 8/3 1967, § 14 och Bil. 14 E. 1967

från och med den 1 januari 1968. Utredningarna pågick och frågan hälsovårdstillsynen inom Nor var aktuell med möjlighet att göra separatavtal mellan Nors kommun och Karlstads stad. Arbetsutskottet hade föreslagit att samarbetsnämnden skulle yttra sig att med hänsyn till utredningarna angående en samordnad hälsovård inom Karlstads kommunblock att det inte fanns några hinder för ett separatavtal mellan Nor och Karlstad, med hänsyn till det akuta läget inom hälsovårdstillsynen inom Nors kommun.⁶⁰

Landstingets förvaltningsutskott kom med ett yttrande till Karlstadsregionens kommunblock angående ett perifert sjukhem inom Grums-Nor-området. Samarbetsnämnden instämde om att det perifera sjukhemmet skulle befinna sig i Nor.⁶¹

I ett sammanträde den 12 december 1968 hos Nors kommun föreslagit upplåning för byggnation av ett vårdhem i Nor. Ärendet skickades därefter till samarbetsnämnden för yttrande. Arkitekten Bo Hammarström, Kommun-Konsult, Karlstad, kom med ett skissförslag till ett nytt ålderdomshem i Nors kommun. Ålderdomshemmet ärvde namnet Brattska, efter Bårums gårds huvudgång som tidigare låg på samma plats. Hemmet syfte var att vara en bostadsanläggning för handikappade och äldre med tillgångar till olika typer av kollektiv service exempelvis städning, måltider, läkarvård, frisör och terapi. De kollektiva anordningarna skulle även kunna användas av andra än dem boende mot rimlig ersättning. Kostnaden beräknades på 3 200 000 kronor för anläggningarna exklusive lednings- och markkostnader. Nors kommunalnämnd ansåg att skissförslaget skulle byggas snarast, så att inflyttning till hemmet skulle påbörjas senast år 1970. Ärendet hade godkänts av de berörda statliga myndigheterna och kommunalnämnden beräknade att kostnaderna skulle bli totalt 4 000 000 kronor med lån på 3 500 000 kronor, resterande täcks av skattemedel. Nämnden föreslår även att samarbetsnämnden avger yttrande i lånefrågan, det skulle kanske hjälpa med att få bygget klassat som beredskapsprojekt med statsbidrag dock kan det inte påräknas.⁶²

Samarbetsnämnden behandlade ärendet om finansieringen av det aktuella vårdhemmet i Nors kommun och beslöt att avvakta tills vidare med yttrande i väntan på kompletterande handlingar. Projekteringen av bygget hade dock redan börjat men var fortfarande vid skisstadiet. En utredning angående åldringsvården i Nors kommun gjordes i augusti 1962 och ytterligare en utredning gjordes i oktober 1966 och frågan kring ett nytt vårdhem startades då det fanns behov

---

⁶⁰ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:2, protokoll, 22/11 1967, § 100

⁶¹ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:3, Bil. 92B. 1968

⁶² Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:4, protokoll, 8/1 1969, § 19 och Bil. 19 A, 1969

till det. Nors kommuns antal åldringar var betydligt mer än antalet vårdplatser, så pass stor skillnaden var det inte för resterande kommuner i kommunblocket. Vårdhemmet skulle omfatta fem huskroppar med tolv rum varje, samt byggnader för personalrum, matsal, personalrum och administration.⁶³

Butikshall

I Karlstads byggnadsnämnd dök den 9 oktober 1970 ett ärende upp angående ändring av byggnadsplanen på fastigheten Åstorp 3:1 vilket var en butikshall till Vålbergs samhälle i Nors kommun. Stadsplanarkitekten gav sitt yttrande kring situationen redan den 18 september 1970, så efter övervägande beslöt byggnadsnämnden dels av stadsplanarkitektens yttrande men dels vägförvaltningens inställning till den tidigare planförslaget för butikshallen att godkänna ändring av byggnadsplanen. Byggnadsnämnden uppmanade sammanläggningsdelegerande att inte ifrågasätta ärendet. Stadsplanarkitektens förslag var att ändra placering på den tänkta butikshallen. Bäst placering menade hen då vara i Vålbergs centrumområde vid Långgatan och inte Skruvstavägen som förslaget var innan, vilket ligger på andra sidan om den järnvägsbank som begränsar centrumområdet. Det skulle vara dåligt både visuellt och för trafiken. Med den nya placeringen skulle även ett vackert bergsparti synas från butikshallen och från den stora parkeringen.⁶⁴ Sammanläggningsdelegerade beslöt utan votering att godkänna ändringen av byggnadsplanen för butikshallen i Vålbergs samhälle i Nors kommun.⁶⁵

Byggnation av lägenheter och lokaler

Länsbostadsnämndens gick ut med en skrivelse i mitten på år 1966 angående låneramar för kommunblocket för åren 1967 och 1968. Nors kommun tilldelades år 1967 55 stycken lägenheter och år 1968 50 stycken lägenheter. Detta fick en anmälning av Nor som tyckte att dem skulle ha tilldelats 80 lägenheter för år 1967 och 70 lägenheter för år 1968 med motsvarande minskning varje år. Karlstad blev tilldelad 630 lägenheter år 1967 och 620 lägenheter år 1968. I Karlstad var bostadsbristen kraftig och väldokumenterad så dem höll inte med Nors förslag av mer lägenheter. 50 + 55 lägenheter sågs mer rimligt än 80 + 70 lägenheter då med skulle innebära mindre lägenheter till Karlstad. Trots detta ansåg Nors kommun att de skulle bli tilldelade mer lägenheter, därav blev det en anmälan på beslutet från Nor.⁶⁶

---

⁶³ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:4, Bil. 19 B, 1969

⁶⁴ Kommunblockets sammanläggningsdelegerade, A2:3, Bil.151, 1970

⁶⁵ Kommunblockets sammanläggningsdelegerande, A1:1, protokoll, 18/11 1970, § 151

⁶⁶ Samarbetsnämnden inom Karlstads kommunblock, A1:1, protokoll, 28/9 1966, § 38

Arbetsmarknadsstyrelsen beslöt den 18 juni 1970 att meddela till Nors kommunalnämnd att om- och tillbyggnad av fabrikslokalerna i det gamla bruket i Edsvalla, Nors kommun, får genomföras med en beräknad kostnad på 342 999 kronor som kommunalt beredskapsarbete samt att kostnader med högst 171 000 kronor utgår av styrelsen godkända statsbidrag. För att statsbidraget skall gå igenom måste fullmäktige godkänna beslut som står i skrivelsen, dock sträcker sig skrivelsen över årsskiftet 1970/1971 vilket betyder att Nors kommun har upphört. Nors kommunalnämnd fick då skicka ärendet vidare till sammanläggningsdelegerande. Ärendet kom till sammanläggningsdelegerande den 24 augusti 1970 angående statsbidrag för beredskapsarbetet. Arbetsutskottet föreslog att sammanläggningsdelegerade skulle godkänna beslutet, vilket dem gjorde utan votering.⁶⁷

Byggnadsnämnden i Nor hade den 12 oktober 1970 överlämnat förslag till byggnadsplan för jordbruksfastigheten vid Åstorp i Nors kommun. Byggnadsnämnden i Karlstad och arbetsutskotten godkände byggnadsplanen för fastigheterna Åstorp 1:2 A, 1:9 och 1:119. Även sammanläggningsdelegerande godkände byggnadsplanen samt gav befogenhet till byggnadsnämnden i Karlstad att hos länsstyrelsen formellt begära fastställelse av förslaget.⁶⁸

Byggnadsnämnden i Nor hade den 12 oktober 1970 överlämnat ändringsförslag samt utvidgning av byggnadsplanen för fastigheten Gerrud 5:1 m.fl. i Nors kommun. för antagande överlämnat upprättat förslag till ändring och utvidgning av byggnadsplanen för del av fastigheten Gerrud 5:1 m.fl. i Nors kommun. Byggnadsnämnden i Karlstad godkände ärendet med stadsplanearkitekten redovisade. Arbetsutskottet gjorde detsamma och föreslog att även sammanläggningsdelegerande skulle godkänna med en kopia av plankartan för det nya förslaget, vilket sammanläggningsdelegerade även gjorde.⁶⁹

Torsviken, bad och campingplats

Karlstads samarbetsnämnd fick in en ansökan från Nors kommun angående en friluftsanläggning, senast den 12 december 1969 väntades yttrande från nämnden. Den beräknade kostnaden var 760 000 kronor för en utbyggnad av sanitära och övriga anläggningar vid Torsviken, Nors kommun. Nors kommunfullmäktige menade att statsbidrag kan gå till flera av de föreslagna

---

⁶⁷ Kommunblockets sammanläggningsdelegerande, A1:1, protokoll, 16/9 1970, §95 och A2:1, Bil. 95, 1970

⁶⁸ Kommunblockets sammanläggningsdelegerade, A1:1, protokoll, 28/10 1970, § 115 och A2:2, Bil. 115, 1970

⁶⁹ Kommunblockets sammanläggningsdelegerande, A1:1, protokoll, 28/10 1970, § 116 och A2:2, Bil. 116, 1970

anläggningarna och beslöt att utbyggnaden till friluftsanläggningen skulle ske etappvis. Fullmäktige beslöt att för fritidsnämnden ansöka det högsta möjliga statsbidrag till byggnationen.⁷⁰

Länsstyrelsen överlämnade Nors kommuns ansökan ur fonden friluftslivets främjande hos Statens Naturvårdsverk till samarbetsnämnden för yttrande angående utbyggnaden vid Torsviken av bad- och campingplats. Samarbetsnämnden gav sitt yttrande den 7 januari 1970 och beslöt av arbetsutskottets förslag att överensstämna med förslaget.⁷¹

Länsstyrelsen skickade även med en remiss till samarbetsnämnden för mer information kring Torsviken. Friluftsområdet Torsviken ligger ca 10 km söder om E 18 och ca 13 km från Vålbergs samhälle, dock är Torsviken Nors kommuns enda friluftsbad som är iordningsställt. Den har en badplats med bryggor, särskilt område för barn bad samt några äldre byggnader med bland annat torrtoaletter, förråd och en kiosk. På sommaren bedrev även kommunen simskola vid badplatsen. Torsviken bedömdes som lämpligt lokaliserad och bestående, därav ansågs en moderniserad komplettering av området i hög tid. Förslaget var en nybyggnation av toaletter och omklädningsrum, samt ett rusta upp ett parkeringsområde med omnejd. Det förekom även oreglerad camping med husvagnar, men var inte aktuell att utrustat för en auktoriserad campingverksamhet. Några anledningar till detta var att friluftsområdet Skutberget ligger ca 7,5 km om Torsviken samt att Mangelbadens i Nyeds kommun var aktuell som tillhörde kommunblocket. Skutberget hade ca 750 tält- och husvagnsplatser och var klassat som 3-stjärnigt samt att det hade en privat campingplats med ca 400 tält. Skutberget hade aldrig varit fullbokat, samt med Mangelbadens 2 000 tältplatser ansågs inte en till campingplats aktuell. Därav godkände samarbetsnämnden en ombyggnation av den del som avser badplatsen, men ingen camping.⁷²

Ny lågstadieskola i Åstorp

Den 30 oktober 1969 hade Nors kommunalfullmäktige ett sammanträde där § 77 tog upp ärende angående ett uppförande av en lågstadieskola i Åstorp. Samarbetsnämnden fick ärendet den 27 november 1969 och gav därmed sitt yttrande. Med förslag av arbetsutskottet beslöt

---

⁷⁰ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:4, Bil.10, 1969

⁷¹ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:5, protokoll, 21/1 1970, § 10

⁷² Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:5, Bil 10. 1970

samarbetsnämnden att det inte fanns några anmärkningar samt att dem godkände Nors ansökan om lån på 1 020 000 kronor för att uppnå ärendets ändamål.⁷³

Nors kommun hade kontaktat länskolnämnden om fastställande av det lokalbehov som fanns för att bygga en ny skola i Åstorp, vilket skulle byggas med kommunala medel. Det uteblivna statsbidraget skulle täckas av 1970 års stat. Den nya skolan skulle ha tre skolavdelningar, en specialavdelning, bespisning- och gymnastiklokaler samt idrotts- och lekrområden. Den sammanlagda byggnadsvolymen omfattade ca 4 000 m³, medan den sammanlagda golvytan omfattade ca 1 200 m². Möjligheten till en tredubbling av antalet undervisningslokaler fanns också ifall behovet skulle finnas i framtiden. Den totala kostnaden var beräknad på 1 420 000 kronor, men i 1970 års stats infördes ett bidrag på 400 000 kronor. Därefter ansökte Nors kommunalnämnd hos Kungl. Maj:t tillstånd om ett 25-årigt amorteringslån för det resterande 1 020 000 kronorna.⁷⁴

Länskolnämnden gjorde en lokalbehovsprövning av skolan i Åstorp inom Nors kommun på uppdrag av Nors skolstyre. Nors kommunalnämnd hade meddelat att den tidigare Riis skolan samt dess omnejd skulle bebyggas av industrier, därav måste en ny skola byggas så fort som möjligt, helt med kommunala medel. Förslaget blev i Åstorp där det redan fanns stora tomtområden. Både vägförvaltningen och skolstyrelsen hade godkänt placeringen av den nya skolan. En lokalbehovsprövning av alla tänkta lokaler med dess storlek gjordes, exempelvis för 75 m² matsal, 82 m² slöjdsal, 8- respektive 19 m² lärarrum och 180 m² klassrum.⁷⁵

Byggnadsplanen Onsön i Segerstads skärgård

I Nors kommunalnämnds sammanträde den 12 juni 1967 gick dem igenom en byggnadsplan för fastigheten Hanevik 1:1 i Onsön, Segerstad, Nors kommun. Ärendet skickades vidare till samarbetsnämnden i hopp om att de skulle godkänna Nors ansökan om byggnadsplanen för Onsön, dock beslöt samarbetsnämnden att avvakta med sitt yttrande.⁷⁶

Efter samarbetsnämndens kansli hade hört om planberedningen och vattenvårdsberedningen beslöt dem den 11 september 1967 att avslå Nors kommuns förslag angående byggnadsplan för

---

⁷³ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:4, protokoll, 9/12 1969, § 158

⁷⁴ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:4, Bil. 158, 1969

⁷⁵ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:4, Bil. 106 A. 1969

⁷⁶ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:2, protokoll, 13/6 1967, § 49

Onsön, precis vad arbetsutskottet föreslog. Dock anmälde herr Mattson, ordförande från Nor en reservation angående beslutet. Enligt Herr Nerman, Karlstad, tillsammans med arbetsutskottets beslut menade att det inte var acceptabelt att hela ön skulle ingå i ett naturreservat då det skulle vara sannolikt att ekonomiska resurser skulle behövas inom kort. Däremot skulle på Onsöns östra del en fritidsbebyggelse passa bra då stora delar av ön hade blivit bättre tillgängliga samt att friluftslivet hade blivit upprustat. Ärendet togs upp till behandling vilket ledde till en votering, antingen arbetsutskottets förslag eller Nors kommuns förslag. Det var 13 stycken ledamöter som röstade på arbetsutskottets förslag, medan 2 röstade på Nors förslag. Det var herrarna Matsson och Seterlund som röstade på Nors förslag, alltså de två representanterna från Nors kommun som fanns i samarbetsnämnden. Samarbetsnämnden beslöt alltså för att avslå Nors förslag vilket herrarna Matsson och Seterlund anmälde reservation inför. De ansåg att samarbetsnämndens kanslis yttrande grundats då dem inte hade tillräckligt med kännedom om Segerstadshalvön. Nors kommun hade värnat om dels den enskildes rättigheter samt intressen, dels kommuninnevånarnas gemenskapsintressen. Med deras plan för Onsön hade fritidsaktiviteter skapats för både Nors invånare tillsammans med många andra med nöje, omgivet av vatten, fritidsfiske, småbåtshamn, möjlighet till service med ett aktivt fritids- och friluftsliv samt att naturvårdssynpunkterna var uppmärksammat i byggnadsplanen.⁷⁷

Den 15 mars 1968 hade Segerstadsskärgårdens naturvårdskommitté skickat en skrivelse till samarbetsnämnden med en inbjudan till kommittén med två representanter. Anledning var att utvidga kommittén då dem befann sig i ett utredningsskede. Innan hade det bara varit personer med expertis inom ämnet, dock blev det lämpligt med representanter för kommunen, de större markägarna, samarbetsnämnden, och särskilda naturvårdsintressen vilket naturvårdsrådet gav sitt godkännande till.⁷⁸

Sammanfattning:

Nors kommun var en av de kommuner som det fanns osäkerhet kring att vara en del av Karlstads kommunblock, både från länsstyrelsen och kommunen själv. Frågan kring ifall Nors kommun hellre skulle ingå i Grums samarbetsområde kom på tal men den 19 december 1963 kom Kungl. Maj:t ut med en plan om hur indelningen skulle se ut i Värmland. Karlstadsregionens kommunblock blev Karlstads stad, Nyed, Väse, Grava, Östra Fågelvik, och Nors landskommuner. Kommunblocket skulle jobba tillsammans med en samarbetsnämnd vars

---

⁷⁷ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:2, protokoll, 27/9 1967, § 77

⁷⁸ Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:3, protokoll, 17/4 1968, § 54 och Bil. 54. 1968

uppgifter var bland annat bostadsförsörjning, skolväsen, vattenvårdsfrågor och låneramar etc. Då delar av Nors kommun inte ville ingå i den nya Karlstads kommun så skapades det en del motsättningar, det fanns en rädsla att Nors intressen skulle vara omöjliga att driva igenom i den nya stora kommunen med så pass få representanter från Nor samt att det fanns en rädsla för att Nors etablering skulle stanna upp då avståndet till centrum blev för stort.

Det fanns en del konflikter som kommunerna fortfarande var oeniga om in i sammanslagningen, men det fanns även konflikter som har lett till konsensus. Den största och mest återkommande konflikten var sträckningen av E 18. Det stod mellan vägförvaltningens och Nors kommuns olika förslag till sträckningen. Nor ansåg att vägförvaltningen inte tog hänsyn till den växande etablering som Nors kommun befann sig i, vägförvaltningens förslag stoppade flera byggnadsplaner som stannade upp Nors framtidsvision. Nors kommuns förslag skulle dock kosta mer då vägsträckan skulle bli längre, längre vägsträcka innebär även högre driftkostnad. Samarbetsnämnden höll med vägförvaltningen då E 18 skulle gynna fler än det bara lokala intresset. Andra konflikter var bland annat antalet lägenheter som skulle byggas i Nors respektive Karlstad samt byggnadsplanen för Onsön. Länsbostadsnämndens låneramar tilldelade Nors kommun 55 + 50 lägenheter år 1967 och 1968 medan Karlstad tilldelades 630 + 620, vilket skapade en konflikt. Nor ville ha mer lägenheter vilket skulle betyda att Karlstad skulle bli tilldelat mindre som hade högre bostadsbrist än Nor. Byggnadsplanen för Onsön skapade en konflikt då samarbetsnämnden röstade emot Nors kommuns förslag vilket startade konflikten, Nor ansåg att samarbetsnämnden inte hade tillräckligt med kännedom om Onsön för att kunna rösta emot Nors förslag.

Andra konflikter som tillslut lett till konsensus var vatten och avlopp, vårdhem, butikshall samt bad- och campingplats. De största konflikterna som uppstod med vårdhemmet och butikshallen var placeringen. Det skapade en del diskussion men ledde till konsensus. Samma gällde vatten- och avloppsfrågan samt bad- och campingplatsen. Nors kommun ingick i Nors-Grums Vattenförbund, en anledning till att Grums sågs som en mer självklar kommunsammanslagning än Karlstad kommunblock men en annan konflikt var diskussionen om Nors kommuns ansökan av lånetillstånd till ett avloppsverk, vilket tillslut ledde till konsensus. Nors kommun ansökte om ombyggnation av bad- och campingplatsen i Torsviken vilket skapade en konflikt. Samarbetsnämnden godkände badplatsens ombyggnation men inte campingens då både Skutberget och Mangelbadan hade många campingplatser lediga så en ombyggnation av Torsvikens camping var inte aktuell då både Skutberget och Mangelbadan låg inom Karlstads kommunblock, flera ansågs onödigt.

2.4. Lokalbefolkningens historiska minne

Under intervjun med fokusgruppen började vi kronologiskt att prata om det lokala minnet kring storkommunsreformen 1952, därefter kommunblocksreformen 1971 och tillslut hur dem ser på sammanslagningarna idag, vilka eventuella motsättningar som lever kvar och vad bygden aktivt arbetar med för att värna om Nors framtid.

Diskussionen kring sammanslagningarna

Enligt informant 1 fanns det problematik men även intressanta diskussioner mellan Segerstad och Nors församling under storkommunsreformen. I Segerstads församling fanns det inte tillräckligt med människor som var tillgängliga vid sammanträdena för att klassas som formella riktiga beslut, dock fanns det protokoll till beslut. Informant 5 nämnde att delar av Segerstad ville hellre ingå i Karlstads kommun än i Nors kommun, dock var det en av bönderna som var för Nor vilket informanten hade sett från tidigare dokument. Anledningen var att han bara besökte Karlstad två gånger om året, när han hämtade mjölkvikviten och gick på bolaget, Karlstad låg annars för långt bort jämförelse med Nor. Informant 3 nämnde att det var en byggnad som byggdes strax innan sammanslagningen med Nor, troligen församlingshemmet. Dem passade på innan sammanslagningen då de menade att man annars inte fått det belyst. Informant 1 har tidigare haft en diskussion med en man som var aktuell i storkommunsreformen som tidigare har konstaterat med bestämdhet att en särskild kommunalskatt lades på de som bodde i Segerstad för att finansiera bygget. Detta skulle ha skett efter sammanslagningen för att investeringen i Segerstad inte var till någon förmån för hela kommunen, bara Segerstad. Detta finns dock inte dokumenterat.

Informant 1 nämnde att sträckningen av E 18 var en stor diskussion runt om i kommunen på flera håll, vilket de övriga informanterna höll med om. Informant 5 förklarade att kommunen ritade en väg som gick norr om Vålberg, mellan Vålberg och Edsvalla som skulle knyta ihop Stockholm – Oslo. Den sträckningen var då lite bättre, med en anslutning för Vålberg och Edsvalla till vägen. Den skär nu av hela samhället mot Vänern. Informant 2 höll med om att det var väldiga diskussioner under denna period med mycket oro innan ett förslag som dök upp som de någorlunda kunde vara överens om. Brobygget var många väldigt emot, dock gav dem så småningom upp.

Informant 5 förklarade situationen med Arne Matsson och Vilmar Sjöberg som var företrädare för Nors kommun, Arne Matsson var ordförande i socialdemokraterna och Vilmar Sjöberg var tjänsteman. Arne ville genomföra sammanslagningen med Karlstad medan Vilmar var tveksam och tillhörde de som antingen ville vara självständiga eller tillhöra Grums kommun. Det fanns en stor konflikt emellan Nors kommun om hur de skulle göra, samma siffror kom upp igen som nämnts tidigare i uppsatsen att 7 stycket från Nors kommun röstade för Karlstad, 4 röstade för Grums och 2 avstod, alltså 7-6. En anledning till denna konflikt inom kommunen var en politisk konflikt vilket även var samma anledning till att Karlstad gärna ville att Nor skulle ingå i Karlstads kommun. I Nors kommunalfullmäktige fanns det 35 personer varav 20 stycket var socialdemokrater, alltså 57 procent. I Karlstad var det socialdemokratiskt ganska länge innan sammanslagningen men det hade börjat jämnas ut och blev ganska lika, det fanns då ett politiskt intresse att ta dit den stora gruppen socialdemokrater som fanns i Nors kommun in i Karlstad. Ordförande Arne Matsson blev erbjuden en kommunalrådspost i Karlstad ifall han fick igenom detta i röstningen från Nor. Informant 5 berättade även en händelse som hans fru har varit med om, hon var med på socialdemokraternas möte som inträffade innan det kommunalfullmäktigemötet där dem röstade för eller mot Karlstad. Hon ville då yttra sig angående frågor om för- och nackdelar om Karlstadsalternativet och Grumsalternativet, ordförande svarade då ”har du rätt att yttra dig?”, de dubbelkollade i protokollet ifall hon var medlem eller ej. Hon hade alltså rätt att yttra sig men de gillade inte att det skulle vara ett för- och emot diskuterande, då blev det partipiskan.

Informant 3 nämnde att en stor anledning till att Nors befolkning hellre ville tillhöra Grums kommun var på grund av närheten. Båda kommunerna låg i anknytning till Väneren med hamnar och man kunde lättare bygga ihop samhällena. Till Karlstad var det den stora Sörmon och en vattentäkt, det ansågs inte lika lämpligt att byggas ihop med. Informant 1 berättade att man såg Karlstad som det stora och skulle bli mycket svårare att få något till lilla Nor, några tusen människor i Nor i jämförelse med 50-60 tusen i Karlstad så Nor skulle inte få mycket att säga till om. Informant 4 gjorde en koppling till David och Goliat, alla kringkommuner har inte mycket att säga till om när de uppslukas av en större Goliat.

Enligt informant 2 fanns det mycket jobb i Nor exempelvis Svenska Rayon AB, det var inte många som åkte till Karlstad för att arbeta då det redan fanns mycket jobb i närheten. Informant 4 berättade hur Svenska Rayon AB kom till och att det är ett väldigt fint exempel på kommunalt engagemang innan sammanslagningen till Karlstad. Iden växte fram med ”Ivar med idén” som han kallades för. Under andra världskriget kom det inte in någon textilförnödenhet till Sverige,

företag skrek efter råmaterial som inte kom. Från centralt håll beslutades framställa textilfiber genom skogsråvaran cellull av granen. Sagt och gjort blev det en fabrik i Älvenäs tack vare det starka engagemanget av kommunen och enskilda personer. Det var då Vålberg blev Vålberg och samhället växte därmed, svenska folkhemmet etablerades, kommunalservicen utvecklades även i takt med den stora inflyttningen.

Informant 3 trodde att Rayon kunde vara en faktor som Karlstad ville åt, men även att Nor var en rik kommun som inte hade stora skulder, Karlstad var mer skuldsatt. Nor ägde mycket mark som var en långsiktig planering för kommunen med dess etablering, för Karlstads del var det dock mycket mark att erbjuda till dem som ville bygga företag och bostäder. Det var dock en kommunreform genom hela Sverige, det var meningen att det skulle bli större, starkare samhällen där landsbygden skulle slås ihop. Nors kommun blev ett centrum när de blev en storkommun, därefter blev Nor en del av Karlstad periferi, alltså centrums periferi. Det var rädslan från början vilket lever kvar än idag och har även växt. Enligt informant 5 var en anledning till att Nor inte ville vara en del av Karlstads kommun var då alla resurser byggdes i centrum, inte periferin, vilket fortfarande är fallet. Innan sammanslagningen med Karlstad fanns det badhus, läkarmottagning, ishall, flera banker, många affärer och företag. Men när Nor blev en del av Karlstad blev det mycket mindre investeringar till Nor. Rädslan blev alltså sann. Badhuset byggdes innan kommunblocksreformen och skulle antagligen inte byggas efter reformen, därför passade dem på innan det blev försent. Ishallen byggdes efter reformen men det var ett privat initiativ, man köpte andelar i det, aktier.

Diskussionen kring de motsättningar som lever kvar samt en framtidsvision

Informant 4 förklarade att det är svårt att vara med att besluta och bestämma som en ort utanför Karlstad. Det bor ca 20 tusen människor utanför Karlstads tätort, 1/5 av Karlstads kommuns befolkning bor utanför själva staden. Det serviceutbudet som man förväntar sig kanske inte alltid faller på plats, men det har ändå hänt en del i Nor exempelvis en modern skola, ishall och den kommunala servicen som måste finnas i en kommun men det finns ingen ambition att göra det lilla extra. Enligt informanterna så är den största frågan som behövs stärkas ute i kransorterna är trygghetsboende för äldre då det sitter flera ensamma människor gata efter gata eftersom att det inte finns någonstans att flytta till. Informant 4 förklarar även att aktionsgruppen Norsbygdens framtid driver fram bland annat den stora frågan tillsammans med de andra kransorterna Mera Molkom och Väses framtid. Arbetet har pågått länge men börjar nu gå framåt, det kan man se täcken på.

Informant 4 förklarade att det även finns positiva saker som har gjorts i Nor efter samanslagningen som kommunen har hjälpt till med exempelvis Älvenäs bygdegården som tidigare varit församlingshem. Bygdegården har varit aktuell i 10-11 år, kommunen har hjälpt till över förväntan och precis gjort en utbyggnad och totalrenovering så det finns även positiva sidor. Informant 3 nämnde att man dock inte får glömma att det är privata krafter som ansöker om detta, det privata engagemanget har alltid varit otroligt stort. Förslaget att göra en bygdegård med församling kom från privata krafter som även fick dra det stora lasset. Samma princip hände med vårdcentralen i Vålberg början på 2000-talet där alternativet var att lägga ned och flytta ut, då tog privat initiativ upp ansvaret därav finns vårdcentralen fortfarande finns kvar idag. Ålderdomshemmet Brattska blev även privatägd istället för landstingsstyrt efter en del rabalder i mitten på 1990-talet, de var nära på att bli av med Brattska innan det kom in en privat kraft. Folket i samhället kämpade med eget initiativ, annars hade dem blivit utan. Kommun har inte gjort mycket i Nor utan stort engagemang av privata krafter, dock fanns det ett medortsborgarkontor i några år fast det varade inte länge.

Informant 3 lyfte upp att det inte har byggts mycket av kommunen i Nor efter sammanslagningen med Karlstad, kommunhuset byggde exempelvis Nors kommun. Informant 4 förklarade att den andra stora frågan som Norsbygdens framtid driver är varför Karlstads kommunala bostadsaktiebolag inte har något engagemang utanför tätorten Karlstad. Frågan har varit aktuell länge men vid årsskiftet till 2019 så verkar det som att Karlstads bostadsaktiebolaget har fått uppdraget av Karlstadhus att de ska börja engagera sig mer utanför tätorten Karlstad. Det finns en regel om när det anvisas mark för ett byggbolag i centrum så ska de även bygga i utkanterna, men oftast har man kommit runt den regeln. När man bygger på de mest centrala och attraktivaste tomterna inne i Karlstad så är man tvungen att först bygga 2 hus med 3- eller 4 våningar med 12 lägenheter i varje utanför tätorten Karlstad. Detta har börjat gå i rullning då det första beslutet blir åt Molkom, något större hus har dock ännu inte byggts inne i Karlstad så därav inte heller i Molkom. Ett ärende ligger också och väntar i Väse. För 2-3 år sedan efter ett engagemang från Karlstads kransorter fattade man beslut om en byggvision innebärande att man ska analysera och fördjupa sig i förutsättningarna i Karlstads kransorter, angående utveckling och byggnation. Väses byggversion var först ut och var klart under hösten, efter årsskiftet 2020 står Vålberg på tur vilket blir intressant att se vart det leder, år 2021 blir det Edsvallas tur. Allt tar tid då allt ska arbetas inom översiktsplanen och byggplanen i stort, det är en tidskrävande del men bollen är i rullning. KBAB har fått uppdraget att engagera sig på utsidan av Karlstad.

Informant 3 förklarade att det känns som att avståndet till Karlstad har ökat efter sammanslagningen, att Nor har backat några kilometer ifrån Karlstad då det mesta händer inne i centrum och inte i Nor. De övriga informanterna var eniga i detta samtidigt som informant 1 nämnde att det känns som att Nor ligger närmare Karlstad dels på grund av E 18 men även köpcentret Bergvik, det blir kanske mer attraktivt att vara bosatt i Vålberg än vad det har varit tidigare med väldigt bra bussförbindelser till Karlstad vilket även de övriga informanterna höll med om. Informant 1 förklarande även att Bergvik ses som något positivt så har det även en negativ affekt på affärer och annan verksamhet i Nor då det sugts mot Bergvik istället för Vålberg, affärerna i Nor har det då knapert. Många åker till Bergvik därför att allt finns samlat på samma ställe, dock blir det mindre shoppat i Vålberg. Pensionärerna i Nor har dock ett behov av att åka till Bergvik, inte för att handla, utan för allt det andra. Man åker till Bergvik för att äta lunch, träffa bekanta och ha en meningsfull dag, det är en social funktion. Det man behöver handla i matväg kan man göra i Vålberg men man passar på när man åker till Bergvik. Konsum i Vålberg diskuterar ifall det finns någon möjlighet att göra något så att man kan sitta där och äta lunch och träffas. De varor man handlar på Bergvik äts upp av själva resan än om man handlar i Vålberg där varorna är några kronor dyrare.

Informant 5 förklarade att det är enklare nu för landsbygden att få kontakt med olika myndigheter med dator och internet än vad det var innan kommunsammanslagningen på 70 talet, då var man ju tvungen att besöka olika myndigheter. Informant 3 förklarade att det är det som är grejen med Norsbygdens framtid, det är ingen annan som utvecklar bygden åt oss, det måste vi göra själva och vara aktiva. Nor har nu kontakt med en landsbygdsutvecklare, tjänsteman, från Karlstad som sitter i direkt i led med fullmäktige, han tar sin fråga och för den direkt in. Han har varit ute och besökt Nor 3 gånger i år vilket är positivt, en bra koppling till kommunen. Informant 1 förklarande att tack vare den digitala utvecklingen får även de på landsbygden chansen att kontakta Karlstad kommun till ett kontaktcenter som därefter vidarebefordrar frågan till berörd instans. Kontakten till kommunen är snabbare och mer effektiv nu än innan sammanslagningen. Kontakten till Karlstad är även bra på andra sätt exempelvis jobb, det fanns knappt på kartan innan sammanslagningen då det fanns så pass mycket jobb i Vålberg, nu finns det inte på samma sätt. Man förflyttar sig mellan kommunerna nu på ett annat sätt för jobb utan problem.

Informant 4 gjorde en jämförde mellan Nor och Grums, då märks det att Grums är en egen kommun. I Grums finns kommunen på plats, olika affärsutbud, industriell expansion, järnvägsstation och det är en helt annan puls än i Vålbergs samhälle, som inte har de kommunstämplade delar inbyggt i den här strukturen, då den finns några mil härifrån. Karlstads

kommun finns inte representerad ute i kransorterna, dom finns inte på plats. Tidigare fanns det ett medborgarkontor i Nor som idag har flyttats och är ett kontaktcenter inne i Karlstad i Bibliotekshuset, det funkar dock bra men dom finns fortfarande inte på plats. Kommunen syns inte på det sättet, det som syns är biblioteket och hemtjänsten. Informant 4 nämner även att det finns en önskan om att Karlstad ska börja funder lite över att titta på möjligheten att utlokalisera en del av sina förvaltningar eller kommunala bolag, så att man blir närvarande i kransorterna. Det som diskuteras mer idag inom de politiska kretsarna är att staden och landsbygden är något som måste kompletteras emot varandra. Man är medveten om att staden inte klarar sig själv utan är i behov av de resurser som finns inom den gröna sektorn.

Informant 3 nämnde att badhuset i Vålberg har varit omtalat länge och på 1960-talet när den byggdes var det stora investering som gjordes och därför tror han inte att byggnationen hade skett om Nor inte byggde den själva innan sammanslagningen med Karlstad, de övriga informanterna höll med om detta. Informant 5 förklarande att anledningen till att badhuset har varit omtalat är för att det är så pass gammalt nu, ifall det ska rivras eller renoveras. Om beslutet kring badhuset blir att det ska rivras så byggs det en ny idrottshall vid Norvalla då badhuset är hopbyggt med en idrottshall. Redan på 70-talet diskuterades det om att lägga en fotbollsplan vid Norvalla, det är alltså gamla tankar som har växt fram. Då måste man dock vara bered att flytta idrottshallen och lägga ned badhuset som idag är samma byggnad. Informant 3 berättade att många utav politikerna var förvånade över att badhuset var av så pass gott skick under ett besök, lite sorgligt att dem inte har större ambition att informera sig om hur det ser ut på olika ställen runt om i kommunen innan diskussioner kring rivning och eventuellt renovering görs. Informant 4 förklarade därefter att kommunen har tyckt att man kan åka till badhuset i Karlstad istället där kommunen redan har satsat på. Det skulle kosta 70 miljoner att renovera hela badhuset i Vålberg vilket även innebär en ökad driftkostnad för kultur och fritidsförvaltningen med ytterligare 6-7 miljoner varje år om man gör den stora renoveringen. Därav har fokuset varit på rivning då och en ny fullskalig sporthall vilket kostnadsberäknas till ca 35 miljoner. Informant 1 tar upp frågan ifall badhus bara är resurskrävande eller är det en viktig faktor i samhället och menar att det är ett konstigt sätt kommunen har räknat, de räknar bara med de direkta kostnaderna som kommunen har. Den riktiga kostnaden är för alla som enskilda människor, vad det kommer att kosta totalt för oss att ta sig in till Karlstad och vad det får för sociala konsekvenser när barnen inte kan gå till badhuset och är beroende av att föräldrar skjutsar till olika sammanhang. Simkunskapen har gått ned i Sverige och drunkningsolyckor ökat, alla åker kanske inte in till stan för att lära sig att simma.

Informant 3 tror att de flesta i Nor skulle tycka att det vore trevligt om man vore en egen kommun, eventuellt en del av Grums kommun om man inte ser till det ekonomiska. Informant 4 nämnde att Karlstad skulle kunna fördela pengarna lite annorlunda så att det hamnar mer på utkanten med mer kommunal närvaro och mer byggverksamheter. Informant 3 berättade en händelse om när han jobbade i Skoghall och åkte buss mellan Vålberg och Skoghall. Biljetten kostade då ca: 500- 600 kronor, det var därefter en period som han inte arbetade där, men när han kom tillbaka kostade biljetten 1050 kronor istället. Vägsträckan var fortfarande lika lång men tvåkommungränsen som tidigare funnits tog slut vid skutberget, Vålberg tillhörde inte längre Karlstads kommungräns när det gäller kollektivtrafiken. Informant 5 nämnde att det finns en utvecklingspotential i kransorterna som är väl värd att ta vara på och utveckla vidare. Människor kommer röra sig mer mot kransorterna, de ekonomiska förutsättningarna förändras då människor även vill bo utanför Karlstad samt att huspriserna är mycket dyrare i Karlstad än i kransorterna.

Sammanfattning:

Informanterna i fokusgruppen var eniga och hade liknande åsikter kring Nors ställning i Karlstads kommun. Det lokala minnet visade att det fanns större konflikt och diskussion inom Nors kommun till att bli en del av Karlstads kommun under kommunblocksreformen än vad tidigare delstudie visade. Ordförande Arne Matsson blev lovad en post i kommunalrådet i den nya kommunen ifall han fick med sig Nor till Karlstad. En anledning till detta var att Nors kommun var starkt socialdemokratiskt vilket Karlstad ville ha på sin sida då politiken hade börjat jämna ut sig i Karlstad. Det fanns en rädsla inom Nors kommun att deras röster inte längre skulle bli hörda i den nya stora kommunen, en liknelse till David och Goliat. Stora delar av Nor ville hellre ingå i Grums kommun eller vara självständiga, en stor anledning var att Grums ligger mycket närmare än Karlstad så det sågs som ett mer självklart val. Centrum skulle då ligga närmare än till Karlstad vilket hade gjort att man inte hade känt en så pass stort utanförskap som samhälle. Nor var även en rik kommun med en stor etablering medan Karlstad var mer skuldsatt, det hade gynnat Karlstad mer med en sammanslagning.

Norsbygdens framtid, Mera Molkom och Väses framtid är de aktionsgrupper i Karlstads kransorter som tillsammans driver fram olika frågor för att värna om orternas framtid genom att få Karlstads kommun att fokusera mer på kransorterna och inte bara Karlstads tätort. De två största och aktuella frågorna är trygghetsboende för äldre och bostadsbyggnationen. De båda behövs, men det behövs främst i Karlstads utkant och inte bara i centrum. Den kommunala servicen satsas stort i centrum men dess periferi glöms bort. Kommunen måste bli mer synlig i

hela kommunen, inte bara centrum. Dock har kontakten till Karlstad blivit enklare med alla digitala hjälpmedel, fast det är tack vare den tekniska utvecklingen. Har det behövts något i Nors samhälle har det nästan alltid varit privata initiativ med ett privat engagemang för att det ska gå igenom. Tankesätten ”vill man något får man göra det själv, annars blir det inte gjort” har varit stark, dock har det funkat. Det är anledningen till att Norsbygdens framtid tillsammans med Mera Molkom och Väses framtid har väckt Karlstads intresse och satt bollen i rullning för sina framtidsvisioner.

3. Avslutande diskussion

Analys

Kommunala förändringar och reformer har varit aktuella runt om i världen då de kommunala gränserna har skapat problem med välfärden. Wollmann nämner att situationen i Väst Tyskland var väldigt likt Sverige på många olika sätt, dels den stora nedskärningen på kommuner men även att det blev konfliktfyllt. I både Väst Tyskland och Sverige liksom i övriga världen fanns det många små kommuner men vad de båda länderna har gemensamt var att de skar kraftigt ned på antalet kommuner. Det blev färre men större kommuner för att klara av de ekonomiska och sociala krav som ställdes på kommunerna. Det blev konfliktfyllt då de små kommunerna inte hade så mycket att säga till om, det var staten som bestämde att det skulle bli en kommunreform så oavsett vad de mindre kommunerna tyckte om saken så skulle reformen gå igenom. Det stärker Wångmar i sina avhandlingar om både storkommunsreformen och kommunblocksreformen då det blev tvångsammanläggningar i de fall som det inte rädde någon konsensus till besluten.⁷⁹

I Nors kommuns fall behövdes det ingen tvångssammanläggning dock var det konfliktfyllt, både inom kommunen och mellan kommunerna under beslutsprocessen för Karlstadsregionens kommunblock. Enligt Wångmar var det vanligt att konflikter uppstod i både inom kommunerna och kommunerna emellan. Konflikterna var vanligare i de kommunerna med borgerlig majoritet och låg invånarantal. Det var fallet i Segerstads kommun inför storkommunssammanslagningen med Nors kommun. Segerstad var borgerligt och hade låg invånarantal innan sammanslagningen, dock ville delar av Segerstad slås samman med Karlstad redan då istället för Nor. Det tyder på att Segerstad inte var helt emot sammanslagningar även om dem passade in i Wångmars kategori.

Den största anledningen till att Nors kommun inte ville bli en del av Karlstads kommun var då centrum och periferin skulle ändras. Nors kommun var ju en storkommun där dem själva bestämde och fattade beslut, det skulle ändras med ytterligare en sammanslagning speciellt med en så pass stor kommun. det fanns en rädsla i Nor att deras intressen skulle vara omöjligt att driva igenom då det skulle vara så pass få representanter från Nors kommun i den nya stora kommunen. Nor skulle då hamna i periferin till Karlstads centrum med en rädsla att Nors etablering skulle stanna upp då avståndet till centrum blir för stort, den kommunala servicen finns i centrum och det är i centrum man investerar mest tid, engagemang och pengar. Den rädslan slog in i exempelvis sträckningen av E 18 då ingen röstade för Nors förslag, förutom Nors

---

⁷⁹ Wångmar, Erik., (2013) S. 15

representanter, samma sak hände med antalet lägenheter som skulle byggas i Värmland och med byggnadsplanen för Onsön. Nor hade för få representanter för att deras intressen skulle gå igenom. Deras andra rädsla med att etableringen skulle stanna upp skedde också, dels för att Nor blev en del av Karlstads periferi med också på grund av sträckningen av E 18. E 18 byggdes där det fanns byggnadsplaner för ett stort antal bostäder då Nors samhälle var under en utvecklingsfas. Med Nors kommuns förslag om sträckningen av E 18 så hade Nors samhälle kunnat utvecklas precis så som byggnadsvisionen såg ut.

Wångmar tar upp bra exempel i *Så blev det Karlstads kommun 1971* som strider lite mot resultatet från fokusgruppsintervjun. Wångmar nämner att Nors kommuns invånare använde sig utav Karlstads privata och offentliga service. Anledningen var att det inte fanns tillräckligt i Nor samt att Nor och Grums var rätt lika med deras servicefunktioner så Karlstad var ett mer självklart val som kommunblock även om Grums låg närmare. Det fanns tveksamheter kring ifall Nor skulle få vara en självständig kommun då Länsstyrelsen inte trodde att kommunen skulle nå upp till 8 000 invånare år 1975 vilket var ett krav för en kommun.⁸⁰ Enligt resultatet från fokusgruppsintervjun var det inte många i Nor som åkte till Karlstad under denna perioden då det mesta redan fanns i Vålberg. En av de största anledningarna till att bli en del av Grums, förutom att Grums låg närmare än Karlstad var just att de båda samhällenas uppbyggnad var så pass lika så därför ansåg en del av Nors befolkning att Grums kommun hade varit en bättre passning för Nor än vad Karlstads kommun var.

Wångmars resultat stärker dock den konflikt som fanns inom Nors kommun angående sammanslagning med Grums eller Karlstad. Det visar ett flertal omröstningar där ingen konsensus hade nåtts. Resultatet visade en tydlig skillnad på socialdemokraterna mot de borgerliga partierna i vad de hade röstat på, socialdemokraterna var för sammanslagning med Karlstad och de borgerliga var emot.⁸¹ Det stärker även Wångmars argument där de borgerliga kommunerna oftast var väldigt emot sammanslagningarna och i Nors fall var det konflikter inom kommunen då de hade så pass strak socialdemokrati som i det här fallet krockade med de borgerliga åsikterna till sammanslagningen. Enligt fokusgruppen fanns det dock en drivande faktor hos ordförande Arne Matsson till att få Nors kommun att rösta för sammanslagningen med Karlstad vilket var att han blev lovad en plast till kommunrådet i den nya kommunen.

---

⁸⁰ Wångmar, Erik., (2012). S. 315

⁸¹ Wångmar, Erik., (2012). S. 327

Det fanns många motsättningar inom till sammanslagningen med Karlstads kommun. många av de motsättningarna lever kvar idag vilket blir tydligt i resultatet från fokusgruppsintervjun. Karlstads kransorter har startat aktionsgrupper vid namn Norsbygdens Framtid, Mera Molkom och Väses Framtid för att lyfta deras synpunkter i hopp om att kommunen ska lyssna på deras åsikter. Tack vare dessa grupper är nu bollen i rullning och de hoppas se mer av kommunen i periferin framöver och inte bara i centrum. De har en framtidsvision för alla medborgares bästa, inte bara för dem som bor i centrum, de på landsbygden ska ha liknande möjligheter och förutsättningar till den kommunala servicen som utlovas av kommunen. Denna situation stämmer bra överens med Ahlberger och Åbergs begreppen lokalism och moralism. Aktionsgrupper har lyft fram de synpunkter som gynnar hela kommunen vilket går att koppla till de gamla sockenidentiteterna som har funnits under en längre period. Aktionsgrupperna har tagit tag i den situation som de har ansetts vara bäst för hela kommunen, de har tagit tag i det själva för annars händer det inte. Samma princip har det funnits i Nor efter sammanslagningen med Karlstad då det varit så många privata initiativ och privat engagemang för att få något till Nors samhälle, utan det privata engagemanget hade inget hänt och därför har dem själva tagit tag i situationen.

Svar på frågeställningarna

Mötte kommunsammanslagningarna på motstånd 1952 respektive 1971? Hur såg motståndet ut?

Det fanns ett motstånd till kommunsammanslagningarna. I storkommunsreformen 1952 när Nors- och Segerstads kommuner slogs samman fanns det främst motstånd från Segerstad än vad det var från Nor. Segerstad ville från början tillhöra Karlstad istället för Nors kommun, dock blev det ingen större konflikt kring detta. Den största konflikten gällde dock namnförslaget till den nya storkommunen, Norsälven var länge ett förslag men tillslut blev det namnet Nor som den tidigare kommunen redan hette. Enligt en representant från fokusgruppen så blev det en konflikt som inte finns med i dokumenten gällande en byggnation som trädekraft innan sammanslagningen vilket man efter sammanslagningen ansåg bara gynnade Segerstads befolkning och gav dem därav högre kommunalskatt.

Motståndet såg dock annorlunda ut under kommunblocksreformen 1971 då den ständiga frågan dök upp ifall Nor skulle tillhöra Karlstads kommun eller inte. Den frågan var grunden till resterande motstånd som uppkom. Det blev motstånd och konflikter inom Nors kommun ifall de skulle tillhöra Karlstads kommun eller Grums kommun, frågan om självständighet dök också upp ofta. Denna tveksamhet till sammanslagningen inom kommunen speglade sig även till Nors representanter i samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock. Det dök upp

konfliktområden där Nors intressen inte besvarades exempelvis sträckningen av E 18, antalet lägenheter som blev utdelat i Värmland och byggnadsplanen för Onsön. Sträckningen av E 18 var den största konflikten där Nors kommun ständigt anmälde reservation kring de beslut samarbetsnämnden fattade. Nor kom med ett eget förslag till sträckningen för att kontra vägförvaltningens förslag, dock var det vägförvaltningens förslag som vann i slutändan.

En del motsättningar lever kvar än idag vilket visade sig i fokusgruppsintervjun då det finns ett aktivt arbete idag för att förbättra Nors framtid som en kransort tillsammans med andra kransorter runt Karlstad. Framtidsvisionen innebär att Karlstad ska engagera sig mer i utkanterna och inte bara lägga alla investeringar och fokus i de centrala delarna av Karlstad. Bakom denna framtidsvision lever de motsättningar kvar från kommunblocksreformen med en rädsla att bli bortglömd då all fokus dras till centrum. Under kommunblocksreformen fanns rädslan att Nor skulle ha för få representanter i den nya kommunen för att deras åsikter och intressen skulle lyftas, nu har dem dock tagit det i egna händer i hopp om att göra kommunen till en bra plats för alla invånare där alla kan nyttja den kommunala servicen och inte bara dem i centrum.

Varför hade Nors kommun denna inställning till sammanslagningen 1952 respektive 1971?

Anledningen till att Nors kommun hade en mer positiv inställning till storkommunsreformen 1952 var då Nor blev centralorten i storkommunen. Nors etablering hade börjat tagit fart och Segerstads sågs som en självklarhet att tillhöra Nors kommun. Det var dock när kommunblocksreformen 1971 kom som Nors inställning till en ny kommunsammanslagning ändrades. Nu skulle Nor gå från att vara en centralort i en storkommun till att bli en del av Karlstads periferi. Det uppskattades inte i Nor då samhället befann sig i en utvecklingsfas vilket högst troligt skulle stoppats om en sammanslagning gick igenom.

Den största anledningen till att det fanns motsättningar inom kommunen var på grund av de politiska olikheterna. Den stora delen socialdemokrater ville bli en del av Karlstad medan de borgerliga reserverade sig, alternativt bli en del av Grums. Under fokusgruppsintervjun framkom det att Nors ordförande Arne Matsson hade blivit lovad en plast i kommunrådet om han fick med sig Nor till Karlstad. Anledning var att politiken i Karlstad började jämna ut sig och de ville gärna ha in den stora gruppen med socialdemokrater som fanns i Nors kommun. Andra inom Nors kommun ville hellre bli en del av Grums kommen då Grums låg mycket närmare än Karlstad vilket betyder att centrum skulle bli närmare med en sammanslagning med Grums. Grums och

Nors samhällen var även rätt lika där båda hade anslutning till Vänern, det sågs mer naturligt med en sammanslagning åt det hållet än åt Karlstads håll där den stora Sörmon låg mellan.

Nors inställning till exempelvis E 18 var främst då vägförvaltningens förslag skulle störa de framtidsplaner som fanns inom Nors kommun med olika byggnationer och samhällsutvecklingar. Med Vägförvaltningens förslag till sträckningen stannade Nors etablering upp då den framtida bebyggelsen inte längre kunde byggas, precis vad de var rädda för. Med vägförvaltningens förslag skapades även störande moment såsom en ”bullermatta”, en bro som kapade av Nors samhälle samt att det blev en omväg mot färdriktningen för Vålberg och Edsvalla till en påfart av E 18.

Den största anledningen till att Nors kommun inte ville bli en del av Karlstads kommun var på grund av rädslan och oron till att inte längre vara en centralort, de var rädda över att all fokus och alla investeringar skulle läggas på den nya centralorten och periferin skulle bli bortglömd. Det skulle vara så pass få representanter från Nor i Karlstads nya kommun vilket indikerar till att Nors intressen inte alltid prioriteras. Några exempel är de motsättningar som nämns ovan där Nors intressen åsidosätts för att gynna exempelvis centrum.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor:

Värmlandsarkivcentrum

Karlstads kommunarkiv

Karlstad stad, kommunblockets sammanläggningsdelegerade

A1:1 Protokoll 1970

A2:1 Handlingar till protokoll

A2:2 handlingar till protokoll

A2:3 handlingar till protokoll

Karlstad stad, Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock

A1:1, 1964-1966, Protokoll med bilagor

A1:2, 1967, Protokoll med bilagor

A1:3, 1968, Protokoll med bilagor

A1:4, 1969, Protokoll med bilagor

A1:5, 1970, Protokoll med bilagor

Stadsfullmäktiges i Karlstads Handlingar år 1963

Stadsfullmäktiges i Karlstads Handlingar år 1964

Stadsfullmäktiges i Karlstads Handlingar år 1965

Stadsfullmäktiges i Karlstads Handlingar år 1969

Nors kommunarkiv

Nors kommun 1863-1951, kommunalfullmäktige

A1:5, 1947, Protokoll

A1:8, 1950, Protokoll

A1:9, 1951, Protokoll

Segerstads kommunarkiv

Segerstads kommun 1863-1951, kommunalfullmäktige

A1:1, 1940-1951, Protokoll

Dagstidningar:

Nya Wermlands-Tidningen, 15/12 1969, "Kritiska röster i Nor om eventuellt samgående med Karlstad"

Värmlands Folkblad, 30/10 1969, "Vad har Nor för glädje av kommunsammanslagningen?"

Litteratur:

- Ahlberger, Christer & Åberg, Martin (red.) (2014). *Makt och missnöje: sockenidentitet och lokalpolitik 1970-2010*. Lund: Nordic Academic Press
- Blom, Thomas (2000). *Vålberg-Ålvenäs: en kulturgeografisk exkursion i en bruksort i tiden*
- Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod. 2., utök. uppl.* Malmö: Gleerups utbildning
- Erlingsson, Gissur., Wångmar, Erik., Ödalen, Jörgen. (2010). *Kommunsammanläggningarna 1952–1974. Hur blev de politiskt möjliga?* Göteborg: Scandinavian Journal of Public Administration
- Fjellborg, Lena & Räftegård, Jon (2012). *Pionjärer, kravaller och fattiga bönder: berättelser om Karlstad med omnejd under 150 år 1863-2012*. Karlstad: Karlstads kommunarkiv
- Meligrana, John (red.) (2004). *Redrawing local government boundaries: an international study of politics, procedures and decisions*. Vancouver: UBC Press
- Wångmar, Erik (2003). *Från sockenkommun till storkommun: en analys av storkommunreformens genomförande 1939-1952 i en nationell och lokal kontext*. Diss. Växjö : Univ., 2003
- Wångmar, Erik (2005). *Att skriva stads- och kommunhistoria: en handledning för forskning med stads- och kommunhistoriskt källmaterial*. Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet
- Wångmar, Erik (2013). *Från storkommun till kommunblock: en djupstudie av reformen som skapade de moderna svenska kommunerna 1959-1974*. Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet

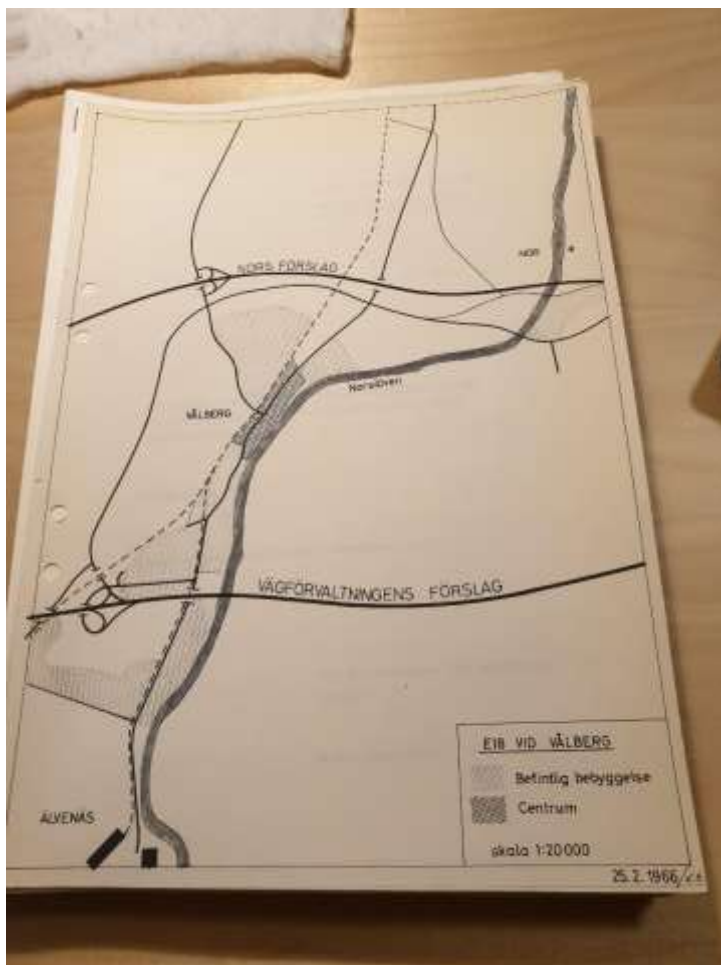

Bilagor

Bilaga 1. Intervjufrågor

- Hur ser ni på de kommunsammanslagningarna som Nor har varit med om?
Positivt/negativt?
- Hur skulle ni beskriva relationen till Karlstad?
- Uppfattar ni att det finns ett missnöje med den kommunkonstellation som Nor numera ingår i?
- Hur tror ni att befolkningen generellt i Nor ser på Nor i relation till kommunsammanslagningarna?
- Finns det något tydligt missnöje idag? Vad är man missnöjd med? Kan det hänga ihop med kommunsammanslagningarna tror ni?

Bilaga 2. Vägförvaltningens förslag samt Nors kommuns förslag till sträckning av E 18.⁸²

⁸² Samarbetsnämnden inom Karlstadsregionens kommunblock, A1:1, Bil. 8 C. 1966